НЕПОРОЧНЕ ПОДРУЖЖЯ

CASTI CONNUBII

ЕНЦИКЛІКА ПАПИ ПІЯ XI ПРО ХРИСТИЯНСЬКЕ ПОДРУЖЖЯ
ДО ВИСОКОДОСТОЙНИХ БРАТІВ, ПАТРІАРХІВ, ПРИМАСІВ,
АРХИЄПИСКОПІВ, ЄПИСКОПІВ
ТА ІНШИХ ЛОКАЛЬНИХ ПРАВЛЯЧИХ АРХИЄРЕЇВ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В МИРІ ТА СОПРИЧАСТІ З
АПОСТОЛЬСЬКОЮ СТОЛИЦЕЮ

31 грудня 1930 р. Б.

ІРПЖ

2006

Переклад: Мар'ян Кузьмінський

Для приватного вжитку

© Переклад Інституту родини та подружнього життя УКУ УГКЦ 2006 р. Б.

Преподобні браття та улюблені діти! Мир та Апостольське Благословення!

ВСТУП

1. Наскільки велика гідність непорочного подружжя, Преподобні Браття, можна зробити висновок з того, що наш Господь Ісус Христос, Син Предвічного Отця, взявши на Себе природу впалої людини, у тій найласкавішій ікономії, якою здійснив повне відкуплення нашого роду, не лише забажав в особливий спосіб встановити також і цей принцип та фундамент домашньої спільноти, а отже – всякого людського спілкування, але відновляючи його до первісної чистоти божественного встановлення, підніс його до правдивої й великої (Еф 5,32) тайни Нового Закону, довіряючи весь її порядок та дбання про неї Церкві – своїй Нареченій.

1. Необхідність та незмінність науки

2. Щоби з цього оновлення подружжя можна було отримати бажані плоди серед людей будь-якої нації та віку, треба перш за все просвітити розум людей правдивим вченням Христа про подружжя. Окрім того, необхідно, щоби християнські пóдруги, за допомогою Божої благодаті, яка зміцнює слабкість їхньої волі, повністю узгодили думки й поведінку з найчистішим законом Христа, щоб отримати для себе та для їхніх сімей справжній мир та щастя.

3. На жаль, не лише Ми, що з цього Апостольського Престолу, наче з вартової башти, батьківським оком дивимося на ввесь світ, але також і ви, Преподобні Браття, напевно, бачите і разом з Нами глибоко сумуєте з того приводу, що багато людей, забувши про божественне діло відкуплення, або цілковито іґнорують, або ж безсоромно заперечують велику святість християнського подружжя, топчуть шлюб, йдучи за фальшивими принципами “нової”, зовсім збоченої моральності. І тому, що також і між вірними почали поширюватися ці згубні помилки та зіпсовані звичаї, які намагаються нечутно та щораз глибше вкоренитися, Ми вважаємо Нашим обов'язком Намісника Христа на Землі та найвищого Пастиря й Вчителя підняти Наш апостольський голос, щоби вберегти поручених Нашій опіці овець від отруйних пасовиськ і, наскільки це від Нас залежить, захистити їх від зла.

4. Тому Ми вирішили, Преподобні Браття, промовляти до вас, а через вас – усій Христовій Церкві та всьому людському родові про природу та про гідність християнського шлюбу, про переваги й блага, які має від нього родина та людське суспільство; про помилки, які суперечать цьому важливому пункту євангельського вчення та про пороки, супротивні подружньому життю; накінець про основні ліки, які можуть бути застосовані. У цьому йтимемо слідами Нашого попередника, блаженної пам’яті Папи Лева XIII, якого енцикліку

Arcanum [1] про християнський шлюб, опубліковану п'ятдесят років тому, Ми тут приймаємо та потверджуємо; і бажаючи більш повно роз'яснити деякі пункти, зумовлені обставинами нашого часу, тим не менше заявляємо, що вона, будучи далекою від того, щоби бути застарілою, повністю зберігає свою чинність до сьогоднішнього дня.

2. Найвищі засади

5. І для того, щоби почати від тієї самої енцикліки, яка повністю присвячена захистові божественного встановлення подружжя, його сакраментального достоїнства та вічної сталості, нехай буде повторене це незмінне й непорушне вчення: подружжя не було ані встановлене, ані відновлене людьми, а Богом; не людьми були витворені закони для того, щоби зміцнювати, потверджувати та вивищувати його, а Богом – Творцем природи та Ісусом Христом – Відкупителем тієї ж природи, і тому ті закони не можуть підлягати будь-яким людським постановам чи будь-якій супротивній їм угоді навіть самих пóдругів. Це – вчення Святого Письма [2]; це – незмінна традиція Вселенської Церкви; це – урочисте визначення священного Тридентійського Собору, який за допомогою слів Святого Письма проголошує і встановлює Бога Творцем вічної постійності й нерозривності подружнього зв'язку, його єдності та міцності[3].

6. Але хоча подружжя за своєю природою є божественним встановленням, то людська воля – теж його складова та становить його найблагороднішу частину. Бо кожне окреме подружжя, оскільки воно є подружнім зв'язком між конкретними чоловіком та жінкою, може почати своє існування лише від вільної згоди обидвох подругів; і цей свобідний акт волі, яким обидві сторони дають і приймають права подружнього стану [4], настільки необхідний для існування істинного шлюбу, що "не може бути замінений ніякою людською владою"[5]. Однак ця воля стосується лише питання, чи ті, що вступають у подружній стан, насправді бажають у нього вступити, і чи з цією означеною особою; природа ж подружжя цілковито незалежна від свобідної волі людини, так що якщо хтось уклав подружжя, то підлягає його витвореним Богом законам та суттєвим властивостям. Ангельський Вчитель[1], говорячи про подружню честь та про дітей, які є плодом подружжя, каже: "Ці речі притаманні подружжю на підставі самої подружньої угоди, так що якщо би у згоді, яка утворює подружжя, було виражене щось протилежне, то це не було би правдивим подружжям"[6].

7. Таким чином завдяки шлюбові душі тих, які вступають у подружній стан, з'єднуються та пов'язуються між собою ще більш прямо та інтимно, аніж їхні тіла, не завдяки минущим почуттям духа, а через непохитний та обдуманий акт волі. І так із цього Богом встановленого єднання душ постає священний та непорушний зв'язок.

---

[1] "Doctor Angelicus", святий Тома Аквінський (прим. перекладача).

3. Дві дороги

Через те особлива природа цієї угоди, притаманна тільки їй, чинить її зовсім відмінною не тільки від злучок між тваринами на підставі сліпого природного інстинкту, при яких не відіграє ролі розум чи свобідне рішення волі, а також і від випадкових людських стосунків, далеких від всякого правдивого й чесного єднання волі та позбавлених будь-яких прав сімейного співжиття.

8. Звідси очевидно, що законно встановлена влада має право й обов'язок обмежувати, запобігати їм та карати ці ниці стосунки, супротивні розумові і природі. Але оскільки тут мова йде про те, що випливає зі самої людської природи, не менш певним є те, про що нагадував Наш попередник, блаженної пам'яті Папа Лев XIII [7]: "При виборі стану життя безсумнівно у владі й волі кожного вибрати одне з двох: або йти за порадою Ісуса Христа про дівицтво, або зобов'язати себе подружньою злукою. Жоден людський закон не може забрати в людини природне право одружуватися, або яким-небудь чином обмежити принципові цілі подружжя, встановлені на початку Самим Богом словами: "Будьте плідні й множтеся"[8].

9. Отож священний зв'язок правдивого подружжя встановлюється як Божою, так і людською волею. Від Бога походить саме встановлення подружжя, цілі, заради яких воно було встановлене, закони, що його регулюють, та благословення, яке з нього випливає; від людини, через шляхетне самовіддання власної особи іншій на все життя, за допомогою та співпрацею Бога залежить існування кожного окремого подружжя з пов'язаними з ним обов'язками та благословеннями, встановленими Богом.

I. ДІТИ, ВІРНІСТЬ, ТАЇНСТВО

10. Тепер, Преподобні Браття, коли Ми приступаємо до роз'яснення, якими ж є ці благословення, що їх Бог пов'язав з правдивим подружжям, та які величні вони, на думку спадають слова славетного Вчителя Церкви, якого недавно, у 1500-і роковини його смерті, Ми вшанували енциклікою *Ad salutem* [9]: "Усі вони, – каже св. Августин, – є благословеннями, завдяки яким подружжя само є благословенням: діти, подружня вірність, таїнство" [10]. Через те з повним правом можна сказати, що ці три пункти містять у собі прекрасний синтез усієї доктрини про християнське подружжя. І про це заявляє той же святий, коли каже: "Під подружньою вірністю розуміється, що поза подружнім зв'язком не повинно бути тілесних зносин з іншим чоловіком або жінкою; що стосується дітей, то вони мають бути зроджені в любові, ніжно вирощені та релігійно виховані; врешті, що стосується

таїнственного аспекту, то подружжя не повинно розриватися, а чоловік чи жінка не повинні єднатися з кимсь іншим навіть задля дітонародження. Ми розглядаємо це як закон подружжя, яким прикрашається плодючість природи та вгамовується зло нестриманості”[11].

1. Перше благословення: діти

11. Таким чином, між усіма благословеннями подружжя діти займають перше місце. І дійсно, Сам Творець людського роду, забажавши у Своїй доброті послужитися людьми як Своїми помічниками для поширення життя, навчив цього, коли у Раї, засновуючи подружжя, сказав нашим прабатькам, а через них – всім наступним супругам: “Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю”[12]. Святий Августин дуже гарно виводить цю правду зі слів св. Апостола Павла до Тимофія [13], кажучи: “Апостол [Павло] таким чином сам свідчить, що подружжя існує задля народження дітей: “Бажаю – каже – щоби дівчата виходили заміж”. І ніби відповідаючи на питання ”чому?”, одразу ж додає: “Щоби народжувати дітей та бути матерями сімей”[14].

12. Наскільки це велике добродійство Бога та наскільки велике благословення подружжя, випливає з самої гідності людини та її величної цілі. Вона, лише тому, що має розумну природу, перевищує усі інші видимі створіння. Крім того, Бог бажає народження людей не лише для того, щоби вони жили та наповняли землю, але далеко більше для того, щоби вони Йому поклонялися, знали Його й любили і, накінець, вічно втішалися Ним у небі. І та ціль, відколи Бог чудесно вивищив людину до надприродного порядку, перевищує усе те, що “око бачило, вухо чуло і спало на думку людині”[15]. З цього можна легко побачити, яким великим дарунком Божої доброти і яким чудовим плодом подружжя є діти, зроджені всемогутністю Бога через співпрацю по́другів.

13. Християнські батьки мусять розуміти, що їхнє завдання – не лише поширювати та зберігати на землі людський рід, навіть не лише виховувати поклонників правдивого Бога, а народжувати дітей, які стануть членами Христової Церкви, вирощувати співгромадян Святих та родину Бога [16], щоби народ, присвячений поклонінню нашому Богові й Спасителеві, щодня зростав.

14. Бо хоча християнські по́други, навіть якщо освячені самі, не можуть передати освячення дітям, навіть більше, хоча природне передавання життя стало дорогою смерті, якою первородний гріх передається нащадкам, то все-таки вони якоюсь мірою беруть участь у благословеннях того первісного подружжя в Раю, маючи обов'язок віддавати своїх дітей Церкві, щоби вона, як плідна мати Божих дітей, відродила їх купіллю Хрещення до надприродної праведності; щоби вони стали живими членами Христа, учасниками

безсмертного життя та, накінець, спадкоємцями вічної слави, якої усі ми прагнемо з глибини нашого серця.

15. Якщо справді християнська мати добре розмислить над цим, то напевно зрозуміє з відчуттям глибокої потіхи, що про неї були сказані ці слова нашого Спасителя: жінка "вродить дитятко – з радощів, що людина на світ народилася, вже й пам'яті про болі нема!"[17] і, піднімаючись понад усі болі, переживання і тягар материнства набагато більше заслуженою та святішою радістю, аніж радість римської матрони, матері Ґракхів[2], втішатиметься у Господі квітучою короною дітей. Однак обидвоє – чоловік і жінка, отримуючи цих діточок з радістю та вдячністю з Божої руки, розглядатимуть їх як талант, довірений Богом їхньому піклуванню не тільки для того, щоби використати його для власної користі чи для користі земної батьківщини, а для того, щоби віддати його з відсотками Богові у день остаточного розрахунку.

16. Благо дітей не обмежується самим тільки їх народженням, необхідно додати ще одне: їх належне виховання. Бо Премудрий Бог надто недостатньо подбав би про дітей, які прийшли на світ, і отже, про весь людський рід, якщо би Він не дав тим, кому поручив владу і право народжувати, також і влади та права виховувати. Всім очевидно, що діти не можуть бути самодостатніми чи подбати про себе навіть у сфері їхнього природного життя, не говорячи вже про життя надприродне, але протягом багатьох років потребують допомоги інших в їхньому становленні та вихованні. Загальновідомо, що відповідно до природного і Божого закону обов'язок і право на виховання дітей належить в першу чергу тим, хто розпочав діло природи, зроджуючи їх, і кому заборонено залишити це діло незавершеним, виставляючи його на неминучу руїну. Подружжя ж якнайкраще забезпечує так необхідне виховання дітей, у якому батьки, поєднані у нерозривному зв'язку, вкладають у виховання усі їхні сили та взаємодопомогу.

17. Але оскільки ми в іншому місці обширно говорили про християнське виховання молоді[18], то підсумуємо усе це, ще раз процитувавши слова св. Августина: "Що стосується дітей, то вони мають бути зроджені в любові, ніжно вирощені та релігійно виховані"[19], – і це також стисло висловлено в Кодексі канонічного права[3]: "Основною ціллю подружжя є продовження роду і виховання дітей"[20].

18. Ми, врешті, не оминемо зауважити, що оскільки довірений батькам задля добра дітей обов'язок має таку велику гідність і значення, то кожне вживання здатності, даної Богом для зродження нового життя, належить до права і привілею тільки одруженого стану, відповідно

---

[2] Брати Ґракхи – римські політичні діячі, народні трибуни, вбиті оптиматами за спробу земельної реформи на користь малоземельних селян (прим. перекладача).

[3] В Кодексі канонічного права, чинному до II Ватиканського Собору (прим. перекладача).

до Божого і природного права, і мусить бути абсолютно обмежене священними межами цього стану.

2. Подружня вірність

19. Другим благословенням шлюбу, про яке говорить св. Августин, як ми вже казали, є благословення подружньої честі, яка полягає у взаємній вірності пóдругів у сповненні подружнього договору, так що те, що згідно з цим договором, санкціонованим Божим правом, стосується однієї із сторін, нехай не буде їй відмовлене чи передане третій особі; ані жодній із сторін нехай не буде дозволено того, що, суперечачи Божим правам і законам та будучи цілковито протилежним подружній вірності, ніколи не може бути дозволене.

20. Тому подружня вірність та честь вимагає, перш за все, повної та виключної єдності шлюбу, яку Сам Творець на початку встановив у шлюбі прабатьків, бажаючи, щоби шлюб був лише між однією жінкою і одним чоловіком, а не інакше. І хоча пізніше Бог, Найвищий Законодавець, до певної міри послабив цей первісний закон, то євангельський закон, безсумнівно, повністю відновив цю первісну і досконалу єдність, скасовуючи усі дозволи, як на це ясно вказують слова Христа і незмінне вчення та практика Церкви. Через те небезпідставно Священний Тридентійський Собор урочисто заявив: “Христос, наш Господь дуже ясно навчив, що тільки дві особи тісно з'єднуються у цьому зв'язку, кажучи: “Вони не будуть більше двоє, лиш одне тіло” (Мт 19,6)”[21].

21. Наш Господь Ісус Христос бажає не лише засудити будь-яку форму поліґамії чи поліандрії, як їх називають, чи то послідовну, чи одночасну, як також будь-яке інше безчесне позашлюбне діяння, але для того, щоби зберегти священні подружні зв’язки цілковито неоскверненими, заборонив навіть добровільні думки й бажання щодо таких речей: “А я кажу вам, що кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той вже вчинив перелюб з нею в своїм серці”[22]. І ці слова Христові не можуть бути скасовані, навіть за згодою пóдруга, бо вони виражають Божий та природний закон, якого ніяка людська воля не може знищити чи змінити[23].

22. Більше того, якщо благословення подружньої вірності повинно сяяти всезростаючим блиском, то ці сімейні стосунки між самими пóдругами мусять відзначатися чистотою, так, щоби чоловік і жінка завжди поводилися згідно з Божим і природним правом і, маючи велику повагу до Божого твору, намагалися завжди йти за волею Премудрого і Святого Творця.

23. Ця подружня вірність, що її св. Августин найбільш вдало назвав “вірністю чистоти”, розквітатиме свобідніше, прекрасніше та шляхетніше, коли вона закорінена у ще більш чудовому ґрунті – подружній любові, яка проникає всі обов'язки подружнього життя і займає

шляхетне місце у християнському подружжі. Бо подружня вірність вимагає, щоби чоловік та жінка були з’єдинені в особливо святій і чистій любові, не так, як люблять одне одного перелюбники, а так, як Христос полюбив Церкву. Це правило встановив Апостол, коли сказав: “Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву”[24], ту Церкву, яку Він по правді обіймає своєю безмежною любов'ю не для своєї користі, але прагнучи лише добра Нареченої[25]. Отож говоримо про любов, яка базується не на минущій короткочасній насолоді, ані полягає не в ласкавих словах, а у глибокій відданості серця, яка виражається в дії, тому що любов виявляється в ділах[26]. Це зовнішнє вираження любові в домашньому співжитті вимагає не лише взаємодопомоги, а повинно сягати далі; воно мусить мати на меті, щоби по́други допомагали одне одному щоденно формувати та вдосконалювати себе у внутрішньому житті, так, щоби завдяки їхній взаємній злуці на ціле життя вони щораз більше зростали у чесноті, а передовсім у щирій любові до Бога та ближнього, на яку “ввесь закон і пророки спираються”[27]. Бо всі люди кожного стану, незалежно від того чесного життєвого шляху, який вони щиро вибрали, можуть і повинні наслідувати той найдосконаліший приклад святості, який Бог представив людям – нашого Господа Ісуса Христа, і з допомогою Божої благодаті дійти до вершини досконалості, як це доводить нам приклад численних святих.

24. Таке взаємне внутрішнє формування подругів, це визначене зусилля до взаємовдосконалення, цілком реально, як вчить Римський катехизм[28], становить основну підставу та мету шлюбу, якщо шлюб розуміти не у вузькому значенні інституції, призначеної для продовження роду та виховання дітей, а в ширшому значенні спільності, товариства і співжиття протягом усього життя.

25. Ця любов повинна гармонізувати всі інші права і обов'язки подружнього стану, таким чином, щоби слова Апостола: “Хай чоловік віддає належне жінці, так само й жінка – чоловікові” [29] були не лише законом справедливості, а нормою християнської любові.

26. Отже, у домашній спільноті, зміцненій цим зв’язком християнської любові, повинно квітнути те, що Св. Августин називає “порядком любові” (*ordo amoris*). Цей порядок, з одного боку, вимагає першості чоловіка стосовно жінки та дітей, з іншого – готовності до підпорядкування та добровільного послуху жінки, за порадою Апостола: “Жінки нехай корятся своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік – голова жінки, як і Христос – голова Церкви”[30].

27. Таке підпорядкування не заперечує і не забирає свободи жінки, яка їй цілком належиться як на підставі гідності людської особи, так і беручи до уваги її благородне завдання дружини, матері та товаришки. Підпорядкування не зобов'язує виконувати усі прагнення чоловіка, якщо вони невідповідні правильному розумові чи гідності дружини. Підпорядкування не

вимагає, щоби дружина прирівнювалася до осіб, яких законодавство зве неповнолітніми, що їм через брак зрілості судження чи недосвідченість не дозволяється вільно користуватися своїми правами; воно забороняє перебільшену вільність, яка не дбає про добро сім'ї, забороняє, щоб у тілі цієї сім'ї серце було відділене від голови з величезною шкодою усьому тілу і близькою небезпекою руїни. Бо якщо чоловік – голова, то дружина – серце; і так як він має першість в керівництві, то вона може і повинна домагатися першості в любові.

28. Що стосується ступеня і способу цього послуху дружини чоловікові, то він може мінятися відповідно до умов, осіб, місць і часів. Навіть більше, коли чоловік не виконує своїх обов'язків, жінці належить заступити його у керуванні сім'єю. Але в жодному часі й місці не дозволено вносити заколот чи порушувати основну структуру сім'ї та її закон, міцно встановлений Богом.

29. Про збереження цього порядку між чоловіком та дружиною дуже мудро говорив вже Наш попередник, блаженної пам’яті Папа Лев XIII в енцикліці про християнське подружжя, яку ми вже згадували: “Чоловік є князем сім'ї та головою жінки, яка, будучи тілом від його тіла і кістю від його костей, не може бути під'яремною та послушною чоловікові як служниця, а як товаришка; тобто так, щоби послух, який вона віддає чоловікові, не применшував її честі та гідності. Нехай Божа любов буде постійним провідником взаємних стосунків у чоловікові, який керує, та у дружині, яка йому кориться, тому що вони обидвоє втілюють образ: він – Христа, вона – Церкви”[31].

30. Такими, отже, елементами, які становлять благословення подружньої вірності, є: єдність, чистота, любов, почесний шляхетний послух, які є одночасно переліком благ, уділених чоловікові та жінці у їхньому одруженому стані, оскільки вони надійно зберігають та зміцнюють мир, гідність та щастя подружжя. Отож не дивно, що цю подружню вірність завжди зараховували до найбільш цінних та особливих благословень подружжя.

3. Таїнство

31. Однак ця сукупність благ завершується та увінчується тим благословенням християнського подружжя, яке ми назвали словом Св. Августина: “Таїнство”, що ним означується нерозривність зв'язку і, разом з тим, вивищення та освячення договору Христом, чим Він вчинив його дієвим знаком благодаті.

32. Перш за все, Сам Христос настоює на нерозривності та міцності подружнього зв’язку, кажучи: “Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає”[32] та: “Кожний, хто відпускає свою жінку й одружується з іншою, чинить перелюб; і той, хто одружується з розведеною з чоловіком, чинить перелюб”[33].

33. І св. Августин поміщає в цю нерозривність те, що він зве благословенням подружжя, кажучи: “В Таїнстві застерігається, що шлюб не повинен бути розірваний, та що чоловік чи жінка, якщо розлучаться, не повинні з'єднатися з кимсь іншим навіть заради зродження дітей”. [34]

34. Ця непорушна міцність, хоча й наявна в кожному окремому випадку не в однаково досконалій мірі, однак притаманна усім справжнім подружжям, бо слова Господа: “Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає”, сказані про подружжя прабатьків, прототип будь-якого іншого майбутнього подружжя, безумовно стосуються всіх справжніх подруж без винятку. Хоча до Різдва Христового величність і строгість цього первісного закону були настільки применшені, що Мойсей дозволив вибраному Божому народові через жорстокість їхніх сердець давати у певних обставинах розвідний лист, то, однак, Христос силою влади Найвищого Законодавця відкликав цей дозвіл більшої сваволі та повністю відновив первісний закон у його цілості словами, яких ніколи не можна забути: “Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає”. Ось чому Наш попередник, блаженної пам’яті Папа Пій VI, дуже мудро відповів єпископові з Еґеру (Угорщина), пишучи: “Ясно, отже, що подружжя навіть у природному стані, і з певністю задовго перед тим, як було піднесене до гідності Таїнства у властивому значенні слова, було божественно встановлене таким чином, що несе у собі вічність та нерозривність зв'язку, через що його не може розірвати ніякий цивільний закон. Отже, навіть якщо подружжя позбавлене таїнственного елементу, як це є у невіруючих, то все ж таки у такому подружжі, оскільки воно є справжнім подружжям, мусить залишатися і безумовно залишається той вічний зв'язок, який на підставі Божого права притаманний подружжю від першого його встановлення, так, що не підпадає під ніяку цивільну владу. Тому коли йде мова про укладення якого б то не було подружжя, то воно або укладене так, що є справжнім подружжям, і в такому випадку тягне за собою вічний зв'язок, який на підставі Божого права притаманний кожному справжньому подружжю; або ж можна припустити, що його уклали без такого вічного зв'язку, і в такому випадку це не подружжя, а незаконний зв’язок, за своєю природою протилежний до Божого закону, у який не можна вступати, ані його підтримувати”[35].

35. І якщо ця нерозривність здається відкритою до винятків, хоча це дуже рідкісні винятки, як у деяких природних подружжях, які укладаються між невірними, або ж між християнами, які хоча дійсно укладені, але не сповнені[4], то такий виняток не залежить від людської волі або від чисто людської влади, а від Божого права, єдиним охоронцем та інтерпретатором якого є Христова Церква. Однак навіть така влада не може ніколи і з ніякої причини діяти на дійсно укладене та сповнене християнське подружжя, тому що, як очевидно, що тут

[4] Йдеться про сповнення подружжя статевим єднанням (прим. перекладача).

подружній договір осягає своє повне завершення, так і з Божої волі тут сяє найбільша сталість і нерозривність, яка не може бути усунена ніякою людською владою.

36. Преподобні браття! Якщо ми з усією шанобливістю бажаємо дослідити найглибшу підставу цієї Божої постанови, то легко знайдемо її у тому містичному значенні християнського подружжя, яке повністю і досконало присутнє у сповненому шлюбі між вірними. Подружжя християн, за словами Апостола у його Посланні до ефесян[36], відтворює найдосконалішу єдність між Христом та Церквою: "Це велика тайна, а я говорю про Христа і Церкву"; і ця єдність, доки житиме Христос і Церква завдяки Йому, не може бути розірвана ніяким розлученням. Цього також ясно навчає нас св. Августин такими словами: "Це зберігається у Христі та у Церкві, яка, живучи з вічно живим Христом, ніколи не може бути від Нього розлучена. У Божому Граді ..., тобто Христовій Церкві, дотримання цього Таїнства є таким, що коли для народження дітей жінки виходять заміж чи чоловіки беруть їх за жінок, то не дозволено залишати неплідну жінку, щоби взяти іншу, плідну. Якщо хтось робить це, винен в перелюбі, так, якби він одружився з іншою, винен не за законом віку цього, відповідно до якого, якщо одного партнера відштовхнено, то можна взяти іншого, що і Господь у законі Мойсея дозволив ізраїльтянам через жорстокість їхніх сердець, а за законом Євангелії; так само винна у перелюбі жінка, якщо одружиться з іншим"[37].

37. І справді, якими численними та значущими є блага, що випливають з нерозривності подружжя, зрозуміє кожен, хто навіть на мить замислиться про добро по́другів та дітей, а також про добробут усього людського суспільства. Перш за все, чоловік та жінка мають позитивну ґарантію тривалості та нерозривності зв'язку, що її за своєю природою вимагає це шляхетне взаємне самовіддання їхніх осіб та глибинне єднання сердець, бо справжня любов ніколи не проминає[38]. Окрім того, нерозривність подружжя – міцний бастіон для захисту подружньої чистоти від зовнішніх чи внутрішніх спонук до невірності; завдяки їй усувається всяка тривога та острах того, що в нещасті або старості чоловік чи дружина виявляться невірними – натомість приходить спокійна певність. Навіть, завдяки їй зберігається гідність по́другів та якнайкраще запевнюється взаємодопомога, бо нерозривний зв'язок завжди нагадує по́другам, що не задля минущих справ, не задля задоволення похотей, а для того, щоби здобувати одне для одного найвище та вічне добро, уклали вони шлюбний союз, розірвати який може тільки смерть. Нерозривність подружжя якнайкраще сприяє піклуванню та вихованню дітей – справі багатьох років, повної великих обов'язків та труднощів, що її лише об'єднані сили батьків можуть витримати з успіхом. І не менші блага випливають з цього для усього суспільства. Досвід вчить, як непорушна нерозривність подружжя становить плідне джерело чеснотливого життя та цілісності звичаїв; і як строге дотримання цього порядку забезпечує щастя та добробут держави. Бо такою буде держава, які у ній сім'ї

та громадяни, тому що тіло визначають його частини. З цього випливає, що ті, хто енергійно захищає непорушну єдність подружжя, роблять надзвичайно цінну послугу особистому благові пóдругів та їхніх дітей, як рівно ж спільному благові людського суспільства.

38. Розглядаючи добродійства цього Таїнства, бачимо, що окрім міцності та нерозривності у ньому містяться ще й інші, далеко вищі дарування, як на це влучно вказує саме слово "Таїнство": бо для християн ця назва не пуста та беззмістовна. Вони знають, що Христос Господь, Який встановив та "вдосконалив" святі Таїнства [39], вивищуючи подружжя Своїх вірних до гідності справжнього Таїнства Нового Закону, вчинив його знаком та джерелом особливої внутрішньої благодаті, якою "вдосконалює природну любов, зміцнює нерозривну єдність та освячує пóдругів"[40].

39. І оскільки Христос встановив дійсну подружню згоду між вірними як знак благодаті, то таїнственна природа так тісно пов'язана з християнським шлюбом, що не може бути справжнього подружжя між охрещеними, "яке на підставі самого цього факту не було би Таїнством"[41].

40. Отож вірні, щирим серцем даючи таку згоду, відкривають для себе скарб таїнственної благодаті, з якої черпають необхідні надприродні сили, щоб аж до смерті вірно, свято й витривало виконувати свої завдання й обов'язки. Бо це Таїнство не лише збільшує незмінний принцип надприродного життя, тобто освячуючу благодать у тих, які не ставлять їй перешкод (*obex*), але також додає ще й інші особливі дари, добрі схильності, насіння благодаті, вивищуючи та вдосконалюючи природні сили, щоби пóдруги могли не лише добре розуміти, а й з твердим переконанням та рішучою волею глибоко відчувати, цінувати та успішно виконувати все, що належить до їхнього подружнього стану, до його мети й обов'язків. І для цього це Таїнство надає їм право на дійсну допомогу благодаті щоразу, коли пóдруги потребують її для виконання обов'язків свого стану.

41. Тим не менше, оскільки за законом Божого Провидіння у надприродному порядку, люди не пожинають повністю плодів Таїнств, які вони отримують після осягнення зрілості, достатньої для вживання розуму, якщо не співпрацюють з благодаттю, то благодать подружжя залишилася би здебільшого невикористаним талантом, захованим у ріллі, якщо би пóдруги не вживали надприродних сил та не плекали і не розвивали насіння благодаті, яку вони отримали. Якщо ж вони, чинячи усе, що в їхніх силах, ретельно співпрацюють з нею, то зможуть зносити тягарі їхнього стану та виконувати свої обов'язки; вони будуть зміцнені, освячені та неначе преображені цим великим Таїнством. Бо, як навчає св. Августин, як і Таїнства Хрещення та Священства поставляють людину та надають їй допомогу чи то для виконування обов'язків християнського життя, чи для священичого служіння, і їй ніколи не

бракуватиме їхньої таїнственної допомоги, то майже так само (хоч і не завдяки таїнственному характерові) вірні, поєднані подружнім зв'язком, ніколи не будуть позбавлені допомоги та єднальної сили Таїнства. Навіть більше, додає той самий Вчитель Церкви, ті, які впали у гріх перелюбу, несуть зі собою цей священний зв'язок, хоча у цьому випадку не на славу благодаті, а на ганьбу їхньої провини, "так само, як і душа віровідступника, немовби відступаючи від подружжя з Христом, навіть коли й втратить віру, не губить Таїнства Віри, яке вона отримала в купелі відродження [Хрещенні]"[42].

42. Слід зауважити, що подруги не заковані, а прикрашені золотим зв'язком Таїнства, не обтяжені, а зміцнені ним, і повинні з усіх сил намагатися робити усе так, аби їхній шлюб не лише завдяки силі та символіці Таїнства, а й завдяки духові та поведінці подругів завжди був живим образом плідного зв'язку Христа з Його Церквою, що його слід вшановувати як священний зразок найдосконалішої любові.

43. Всі ці правди, Достойні Браття, слід старанно розглядати та зважувати живою вірою, якщо ви хочете побачити у належному світлі дорогоцінні блага подружжя – дітей, подружню вірність і Таїнство. Неможливо не захоплюватися Божою Мудрістю, Святістю та Добротою, яка, шануючи гідність і щастя подругів, так щедро подбала про збереження та продовження людського роду у єдино чистому та священному зв'язку подружжя.

II. ПАСТКИ ТА НЕБЕЗПЕКИ

44. Розглядаючи таку величну гідність непорочного подружжя, Нам, Достойні Браття, гірко бачити, як цю Божу інституцію, особливо в наші часи, так часто й легко зневажають та глумляться над нею.

45. І справді, це факт, що вже не скрито й потаємно, а відкрито, без будь-якого почуття сорому, на словах і на письмі, у театральних виставах, романах, новелах та розважальних оповіданнях, кіно, радіопередачах, словом – у всіх винаходах сучасної науки зневажається та висміюється святість подружжя, а натомість вихваляються або ж представляються, що виглядають вільними від усякого осуду та ганебності, розлучення, перелюби та найнепристойніші гріхи. Не бракує й книжок, які зухвало представляють себе науковими, але насправді мають лише зовнішній полиск науковості, щоби тим легше пропагувати свої ідеї. Їхні доктрини подаються як витвір модерного генія, який вихваляється, нібито любить лише правду та *емансипувався* від усіх старомодних і незрілих поглядів попередників, до яких відкрито зараховує традиційне християнське вчення про подружжя.

46. Що більше, такі погляди проникають в усі соціальні прошарки населення: серед багатих і бідних, робітників та власників, освічених та невчених, людей у вільному стані та

одружених, вірних Богові та безбожних, дорослих та молоді, і власне на останніх, як на найлегшу здобич, чекають небезпечні пастки.

47. Певно, що не усі прихильники таких нових поглядів доходять до крайніх меж розгнузданої хтивості. Дехто хотів би зупинитися на півдорозі, вважаючи, що у наш час треба тільки послабити деякі приписи Божого та природного закону. Але і ці люди є більше чи менше свідомі емісари злобного ворога, який завжди намагається посіяти кукіль між пшеницею[43]. Тому Ми, кому Отець сім'ї доручив охороняти Своє поле, маємо найсвященніший обов'язок дбати про те, щоби добре зерно не приглушив бур'ян, та вважаємо, що відповідним буде застосувати до Нас вагомі слова Святого Духа, якими Апостол Павло напоумлював улюбленого Тимофія: "Ти ж будь тверезим у всьому, ... виконуй твою службу. ... Проповідуй слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, погрожуй, напоумлюй із усією терпеливістю та наукою"[44].

48. Однак для того, щоби уникнути пасток ворога, необхідно перш за все їх побачити; оскільки дуже корисно попередити необережних про ворожі хитрощі, то задля добра та спасіння душ не можемо мовчати, навіть коли вважаємо за краще, "як це личить святим"[45], не називати на ім'я цих беззаконь.

47. Почнімо від джерела цих бід. Їхній основний принцип полягає в тому, що проголошується теза, начебто подружжя не встановлене Богом і не піднесене Господом Нашим Ісусом Христом до гідності Таїнства, а є людським винаходом. Одні самовпевнено стверджують, що в природі та її законах не бачать ніякого натяку на подружжя, а бачать лише здатність продовжувати рід та сильний імпульс задовільняти цей інстинкт. Інші, щоправда, визнають у людській природі певні начала чи зародки справжнього шлюбу в такому розумінні, що коли б люди не з'єднувались якимось стабільним зв'язком, то гідність пóдругів та природна ціль народжування і виховання дітей не були б належно забезпечені. Але й ці люди навчають, що подружжя як інституція, яка виходить поза межі цих зародків, під впливом багатьох причин було вигадане людським розумом і встановлене волею людини.

50. Як глибоко всі вони помиляються і як безсоромно зводять з дороги доброчесності, можна зрозуміти з того, щó у Нашому листі ми вже сказали про походження та природу шлюбу, про його ціль і блага. Які згубні такі погляди, видно вже з наслідків, що їх висновують їхні прихильники: оскільки закони, інституції та звичаї, які врегульовують подружжя, виникли лише за волею людини та їй лише підпорядковуються, то вони можуть та мусять встановлюватися, змінюватися і скасовуватися відповідно до людських примх та мінливих людських обставин. Що стосується здатності продовження роду, яка базується на самій природі, [ці люди] навчають, що вона священніша та має ширший засяг від самого подружжя, отож, незважаючи на його цілі, може вживатися як в межах життя у шлюбі, так і

поза ним. Зі слів таких людей випливає, що свавільна поведінка ницої блудодійки має такі ж права, як і чисте материнство законної дружини.

51. Дехто, озброєний такими засадами, дійшов до винаходу нових видів співжиття, пристосованих, на їхню думку, до сучасних умов людини та часу, і пропонує нові форми подружжя, насмілюючись називати їх “тимчасове”, “експериментальне”, “товариське” – з усіма привілеями та правами подружжя, окрім нерозривності та дітей, хіба що обидві сторони пізніше перетворять їхнє співжиття у повноправний шлюб.

52. І, що найгірше, є багато таких, хто бажає і робить усе для того, щоби ці потворні практики були узаконені або ж принаймні виправдані загальним прийняттям серед людей. І, здається, навіть не підозрюють, що подібні речі не мають нічого спільного із сучасною культурою, яку вони розхвалюють на всі боки, а просто огидним звироднінням, яке безсумнівно деградує цивілізовані нації до варварських звичок диких племен.

1. Проти плідності

53. Перейдімо, Достойні Браття, до розгляду окремих пороків, які суперечать кожному з благ подружжя. Перший стосується дітей, що їх дехто наважується називати прикрим тягарем шлюбу та твердить, що пóдруги повинні старанно уникати [зачаття] дітей не за допомогою цнотливої стриманості (дозволеної навіть в подружжі за обопільною згодою пóдругів), а опорочуючи природний акт. Деякі виправдовують це злочинне зловживання тим, що вони втомилися від дітей і прагнуть лише задовільняти свої похоті без будь-яких обов'язків, які з цього випливають; інші – тим, що вони нездатні стримуватися, але й не можуть народжувати дітей через власні труднощі або ж через труднощі матері чи через важку економічну ситуацію в сім'ї.

54. Але не може бути жодної причини, навіть дуже поважної, яка б могла вчинити морально добрим та відповідним природі те, що у своїй суті протиприродне. А оскільки подружній акт за своєю природою призначений для зродження дітей, то ті, хто, сповняючи його, навмисне позбавляють його природної дієвості та мети, діють проти природи, здійснюючи ганебний та у своїй суті порочний вчинок.

55. Не дивно, що Божественна Велич, як засвідчує Святе Письмо, має величезну відразу до такого огидного злочину та деколи карала за нього смертю, як про це згадує св. Августин: “Подружній акт навіть із законною дружиною стає незаконним та ганебним, коли у ньому перешкоджається зачаттю дітей. Так робив Онан, син Юди, і за це Бог покарав його смертю”[46].

56. Оскільки деякі, відкрито відступаючи від незмінного та переданого від початку християнського вчення, вважають, що у наші дні потрібно торжественно проголосити інше

вчення щодо цього питання, то Католицька Церква, якій сам Бог доручив обов'язок навчати і захищати чесність та чистоту звичаїв, міцно стоячи посеред моральної руїни, яка її оточує, з метою збереження чистоти шлюбного зв'язку від цієї огидної плями, піднімає свій голос на знак свого Божого післанництва та Нашими устами знову проголошує: **кожне подружнє єднання, у якому статевий акт намірено позбавлений своєї природної здатності продовження роду, порушує Божий та природний закон, і хто собі таке дозволяє, чинить тяжкий гріх.**

57. Тому на підставі Нашого найвищого авторитету та дорученого Нам обов'язку дбати про спасіння усіх душ застерігаємо усіх священиків-сповідників та усіх душпастирів, щоби не дозволяли порученим їм вірним грішити проти такого вагомого Божого Закону; навіть більше, щоб оберігали себе самих від таких згубних вчень, в жодному разі не потураючи їм. А якщо би хтось із сповідників чи душпастирів, нехай Бог цього не допустить, впав сам або ж увів у подібні помилки поручених йому вірних, потвердив їх відкрито чи грішною мовчанкою, нехай знає, що муситиме скласти звіт перед Богом – Найвищим Суддею про зраду Його священної довіри та застосує до себе слова Христові: "...сліпі проводарі сліпих! Коли ж сліпий веде сліпого, обидва впадуть у яму"[47].

58. Що стосується причин, які буцімто виправдовують зловживання в подружжі, то вони часто уявні або ж перебільшені, не кажучи вже про ганебні. Свята Матір Церква дуже добре розуміє та належно оцінює труднощі, які часто виникають щодо здоров'я матері та небезпек для її життя. І хто може думати про це без глибокого співчуття? І хто не сповниться найвищого подиву, бачачи, як мати у геройській самопосвяті йде на майже певну смерть задля збереження життя зачатій дитині? Тільки всещедрий та премилосердний Бог може винагородити її за усі її терпіння заради виконання даного їй природою обов'язку, і, без сумніву, воздасть не лише за мірою, а й "міру добру, натоптану, потрясену, переповнену" [48].

59. Свята Церква добре знає, що нерідко один з пóдругів радше терпить гріх, аніж є його причиною, коли з поважної причини проти власної волі допускає викривлення належного порядку, і в такому випадку не має провини, однак навіть і тоді нехай пам'ятає про закон любові ближнього та нехай не занедбує відраджувати та відвертати від гріха свого чоловіка чи дружину. Не можна також сказати, що діють проти природи ті пóдруги, які вживають своє право у природний та належний спосіб, коли з природних причин чи через обставини часу або фізичні недоліки не може народитися нове життя. Бо і в самому подружжі, і у вживанні подружніх прав існують ще й вторинні цілі, такі як, взаємодопомога, плекання взаємної

любові та “ліки від пожадливості”[5] – цілі, яких по́другам не заборонено прагнути, аби лише була збережена властива природа акту та його підпорядкованість первинній цілі.

60. До глибини Нашої душі доходять стогони тих подругів, яким через скрутне становище важко утримувати дітей.

61. Однак вони повинні пильно вважати, щоб їхній жалюгідний матеріальний стан не став нагодою до ще жалюгіднішої помилки. Бо не може бути труднощів, котрі б могли звільнити від Божих заповідей, які забороняють будь-яке зле у своїй суті діяння. І за будь-яких обставин по́други, зміцнені Божою Благодаттю, завжди можуть вірно сповняти свої обов'язки та зберегти подружню чистоту незаплямованою. Бо залишається непорушною правда християнської віри, проголошена Учительським Урядом Тридентійського Собору: “Нехай ніхто не наважується проголошувати ті зухвалі слова, заборонені Отцями під загрозою анафеми, що відкупленій людині неможливо дотримати Божих Заповідей. Бог не вимагає неможливого, а наказує робити те, що можеш, просити допомоги щодо того, чого не можеш, та допомагає, щоби ти міг”[49].

62. Те саме вчення було урочисто повторене Церквою та потверджене засудом янсеністської єресі, яка наважилась хулити проти Божої Доброти, стверджуючи: “Відкуплені люди неспроможні виконувати деякі Божі заповіді тими силами, що їх тепер мають, хоча й бажають та намагаються їх дотримуватися, тому що їм бракує Благодаті, яка б уможливила їм виконання заповідей”[50].

63. Ми мусимо згадати, Достойні Браття, інший тяжкий злочин: замах на життя дітей, які перебувають ще в материнському лоні. Одні хотіли би, щоби це було дозволеним та полишеним на вільний вибір матері й батька, інші вважають це незаконним за винятком дуже вагомих підстав, що їх вони називають медичними, соціальними чи євґенічними “показаннями”. А оскільки такі діяння підпадають під кримінальне право держав, яке забороняє вбивати зачатих, але ще не народжених дітей,[6] то ці люди вимагають, щоби державні законодавства визнали такі “показання”, що їх вони в тій чи іншій формі відстоюють, та не карали за них. Більше того, не бракує й таких, хто домагається від державної влади, щоби вона запевняла свою допомогу для подібних смертоносних операцій. На жаль, як відомо, це беззаконня подекуди здійснюється дуже часто.

---

[5] Поняття подружжя як “ліків від пожадливості” (*remedium concupiscentiae*) виводиться із “Суми теології” св. Томи Аквінського (S. Th., Suppl., q. 49, a. 1, ad 3). Належний зміст цього вислову означає, що подружнє самовіддання в любові спричинює також **як наслідок** і втишення та заспокоєння пожадливості, до якої людина стала здатною внаслідок первородного гріха. Хибно було б, однак, розуміти “ліки від пожадливості” як ціль подружнього спілкування, бо у такому випадку іншу особу принижується до рівня **засобу** для задоволення пожадання. (Прим. перекладача).

[6] Йдеться про стан речей, який існував у час виходу енцикліки. На жаль, у XXI столітті більшість держав дозволяє вбивство ненароджених дітей, а ті, що забороняють, перебувають в меншості. Це свідчить про те, що ми маємо справу з уже постхристиянською “культурою” та таким нечуваним падінням моральних стандартів, яке дозволяє говорити про кінець цивілізації. (Прим. перекладача).

64. Що стосується “медичних та терапевтичних показань”, як вони їх називають, то Ми вже сказали, Достойні Браття, як глибоко Ми співчуваємо матері, що, виконуючи даний їй від природи обов'язок, наражається на велику небезпеку для здоров'я чи навіть життя; але яка підстава може бути настільки вагомою, щоби якимось чином виправдати пряме вбивство невинної людини? Бо тут власне йдеться са́ме про це. Чи смерть заподіють матері, чи дитині – це завжди суперечить Божій Заповіді та самому голосові природи: “Не вбивай!”[51]. Бо життя як матері, так і дитини однаково святе, і ніхто не має права його відібрати, навіть державна влада. Немає найменших підстав виводити право на вбивство невинної дитини з “права меча” (*ius gladii*), тому що воно дійсне тільки супроти винних. Не можна також тут застосовувати право на оборону аж до пролиття крові проти несправедливого нападника (хто ж може назвати невинну дитину несправедливим нападником?). І в жодному випадку тут незастосовне “право крайньої необхідності”, яке може передбачати навіть пряме вбивство невинної людини. Чесні та кваліфіковані медики, які докладають усіх зусиль, щоби захистити і зберегти життя як матері, так і її дитини, заслуговують на найвищу похвалу. Натомість ті, хто під видом медичних практик або фальшивого милосердя зазіхає на життя чи то матері, чи її дитини, найвищою мірою недостойні почесного звання та слави лікарів.

65. Усе це повністю узгоджуєтьса зі строгими словами Гіппонського єпископа, якими він засуджує тих звироднілих по́другів, які роблять усе для того, щоб уникнути [зачаття] дітей, а коли їм це не вдається – не соромляться їх вбивати. “Деколи, – каже він, – ця хтива жорстокість, чи жорстока хтивість доходить до застосування отрути, яка спричинює неплідність, а коли це не вдається, то [намагаються] будь-якими засобами знищити зачатий плід та позбутися його, бажаючи зліквідувати власну дитину ще перед тим, як вона почала жити, а коли вона вже жива у материнському лоні – вбити її ще перед народженням. Якщо вони обоє – і чоловік, і жінка – таке практикують, то вони не є подружжям взагалі; і якщо вони такі від самого початку, то поєдналися не задля подружжя, а заради блудодіяння. А якщо вони не обоє таке чинять, то скажу просто: або дружина для чоловіка є повією, або ж чоловік стає перелюбником для дружини”[52].

66. Що стосується соціальних та євґенічних “показань”, то те, що може бути осягнене законними та чесними засобами і в належних рамках, може і мусить братися до уваги. Але намагатися за їхньою допомогою обґрунтовувати вбивство невинних – абсурдно та суперечить Божій заповіді, вираженій словами Апостола: “Не можна робити зла, щоб із нього вийшло добро”[53].

67. Керівники держав та законодавці не сміють забувати, що обов'язок державної влади – відповідними законами та карними санкціями захищати життя невинних; тим більше, якщо ті, чиє життя в небезпеці, нездатні захищатися. До них, перш за все, належать ще

ненароджені, сховані у материнському лоні діти. І якщо владні структури не лише не стають на захист цих найменших [пор.: Мт 25,45], а навпаки, своїми законами та постановами видають їх на погибель в руки “медиків” та інших, то нехай пригадають собі, що Бог є Суддею та Месником невинної крові, яка від землі взиває до Неба[54].

68. Врешті необхідно засудити ту згубну практику, яка безпосередньо заторкує природне право людини одружуватися, також зачіпає і благо дітей. Тому що дехто, занадто дбаючи про євґеніку, не обмежується лише корисними порадами зі сфери гігієни для кращого забезпечення здоров'я та життєвої сили майбутніх дітей – що само по собі не суперечить здоровому глуздові, – а ставить євґеніку понад цілі вищого порядку та домагається, щоби влада заборонила вступати в шлюб усім тим, хто, навіть будучи здатним до подружнього життя, міг би, згідно з нормами та припущеннями цієї “науки”, через свою спадковість привести на світ неповноцінне потомство. Навіть більше, прихильники такої практики бажають, щоби ці люди в законному порядку і без їхньої згоди шляхом хірургічного втручання були позбавлені тієї природної [репродуктивної] здатності. І це вони пропонують не як накладення владою важкого покарання за скоєний злочин, ані не як запобіжний засіб проти майбутніх злочинів, а проти усякого права – Божого та людського бажають наділити державну владу такими повноваженнями, яких вона ніколи не мала і в жодному разі не може мати законно.

69. Усі, хто діє таким чином, важко помиляються, забуваючи, що сім'я священніша від держави, а передовсім, що люди родяться не для землі та для часу, а для Неба та вічності. Також не можна звинувачувати здатних (у всіх інших відношеннях) до подружжя людей, так, неначе би вони, уклавши подружжя, вчинили злочин, навіть якщо передбачається, що незважаючи на усі заходи та старання, вони матимуть неповноцінних дітей. Краще у таких випадках відраджувати їх від одруження.

70. Держава не має прямої влади над тілами громадян. Отож, якщо нема ніякого злочину, якщо нема підстав накладати жорстоке покарання, то влада ніколи і у жодний спосіб не має права прямо ушкоджувати або ж порушувати цілісність тіла – ні з євґенічних, ні з будь-яких інших причин. Цього навчає св. Тома Аквінський, розглядаючи питання, чи людські судді, щоби запобігти майбутньому злу, можуть накласти покарання, і відповідає ствердно, коли мова йде про інші види покарань, однак відповідає негативно, коли йдеться про нівечення тіла: “Людський суд ніколи не має права накласти на невинного тілесні покарання: чи то смертну кару, чи понівечення, чи побиття”[55].

71. Християнське віровчення стверджує, і з цим погоджується природне світло розуму, що поодинока людина не має іншої влади над членами власного тіла, як тільки ту, яка стосується їхнього вживання для природних цілей; вона не має права їх нищити, калічити

або якимось іншими чином позбавляти здатності виконувати їхні природні функції, окрім випадків, коли таке втручання необхідне для добра усього тіла.

2. Проти подружньої вірності

72. А тепер, переходячи до іншої групи помилкових поглядів, які стосуються подружньої вірності, слід сказати, що будь-який гріх проти дітей є якоюсь мірою, гріхом проти подружньої вірності, бо ці блага шлюбу суттєво пов'язані одне з одним. Зокрема у цьому розділі необхідно розглянути стільки помилок та збочень проти подружньої вірності, скільки подружніх чеснот ця вірність охоплює: чиста взаємна вірність по́другів, належне підпорядкування жінки чоловікові і, врешті, міцна та правдива любов між ними обома.

73. Взаємну вірність руйнують передовсім ті, які вважають, що треба бути податливими до ідей та звичок нашого часу стосовно фальшивого та шкідливого приятелювання з третіми особами. Вони вважають, що у таких сторонніх зв'язках чоловікові та жінці повинна бути надана більша "свобода" почувань та поведінки, оскільки (як вони кажуть) багато людей має такий вроджений сексуальний темперамент, якого вони не можуть задовільнити у тісних межах моногамного подружжя. Тому й сувору моральну настанову чесних по́другів, яка засуджує та відкидає будь-які хтиві почування та діла з третіми особами, такі люди вважають застарілою вузькістю поглядів і серця та відразливими і ницими ревнощами, і через те вважають державні закони щодо збереження подружньої вірності недійсними або ж такими, які необхідно скасувати.

Шляхетний дух непорочних по́другів вже на підставі самого голосу природи відкидає та зневажає подібні помилки як марноту, як бридоту. Цей голос природи потверджений та санкціонований заповіддю Божою: "Не чужоложитимеш"[56] та словами Христа: "...кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той вже вчинив перелюб з нею в своїм серці"[57]. І ніякий людський звичай чи поганий приклад, жодна видимість людського прогресу не зможе применшити силу цієї Божої заповіді. Бо як "Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки"[58], так само незмінна й наука Христа, з якої не випаде жодна йота, аж поки все не сповниться[59].

74. Ті самі лжевчителі, які намагаються затемнити блиск подружньої вірності та чистоти, не вагаються виступити проти вірного та чесного підпорядкування дружини чоловікові. Багато з них нахабно стверджує, що таке підпорядкування – це недостойний стан рабства одного по́друга відносно іншого, стан, який суперечить гідності людини, що усі права по́другів повністю рівні, а оскільки "рабство" однієї сторони порушує ці права, то вони зухвало проголошують емансипацію жінки чи необхідність такої емансипації. Ця емансипація, згідно з їхніми твердженнями, має бути потрійною: у керуванні домашньою спільнотою, у

завідуванні майном та у запобіганні народженню чи у знищенні життя дітей – і називають її *соціальною, економічною* та *фізіологічною.* Фізіологічною, оскільки бажають, щоб жінка, відповідно до своїх забаганок, була чи мала би бути вільною від подружніх обов'язків як дружини, так і матері (а це вже не емансипація, а мерзенний злочин, як Ми вже це достатньо пояснили); економічною оскільки дружина, не повідомляючи своєму чоловікові або ж проти його волі, могла би свобідно мати свої комерційні справи та керувати ними, не дбаючи про дітей, чоловіка та сім'ю; і врешті, соціальною, прихильники якої бажали би "звільнити" жінку від турбот про дім, дітей та сім'ю, щоби жінка, нехтуючи своїми обов'язками, могла, йдучи за своїми нахилами, присвятити себе суспільним справам та управлінню.

75. Але це не є ані справжньою емансипацією жінки, ані розумною та гідною свободою, яка личить шляхетному завданню християнської жінки й матері, а радше викривленням жіночої природи та приниженням материнської гідності, руйнуванням усієї сім'ї, оскільки чоловік залишається без дружини, діти – без матері, дім та уся сім'я – без своєї чуйної хоронительки. Більше того, ця фальшива свобода та неприродна рівність з чоловіком стає руїною для самої жінки, бо коли вона зійде зі справжнього царського трону, на який її в межах домашніх стін вивищила Євангелія, то фактично відразу ж впаде у старе рабство (якщо й не за зовнішньою видимістю, то, однак, в дійсності) і знову, як у поганстві, стане лише засобом для задоволення чоловіка.

76. Щодо рівноправності, яку, так посилено пропагуючи, дуже перебільшують та спотворюють, то її слід визнавати стосовно всього того, що притаманне людській особі та гідності, і того, що випливає з укладення подружжя та нерозривно пов'язане з життям у шлюбі. У всьому тому пóдруги, без сумніву, мають ті самі права та зв'язані тим же обов'язком. У всьому ж іншому мусить бути наявна певна нерівність та належне співвідношення – для блага сім'ї, для єдності та стабільного порядку домашньої спільноти.

77. Однак якщо б соціальні та економічні умови одруженої жінки мали бути змінені на тій підставі, що змінюються форми суспільних відносин, державна влада повинна пристосовувати громадянські права заміжньої жінки до сучасних вимог, беручи до уваги те, чого вимагає особлива природа жіночої статі, чистота звичаїв та спільне благо сім'ї, щоб основний порядок домашнього суспільства залишився незмінним, тобто таким, як він був встановлений авторитетом, вищим від людського, тобто Божим авторитетом та мудрістю, і через те не може бути змінений суспільними законами чи за чиїмось особистим бажанням.

78. Але новітні руйнівники подружжя заходять ще далі, підмінюючи правдиву та міцну любов – основу інтимної ніжності та подружнього щастя – якоюсь неокресленою сумісністю характерів та спільністю смаків, що їх вони називають "симпатією". І коли ця остання минає, то вони вважають, що минає та розв'язується цей єдиний зв'язок, який з'єднує душі. На що

інше це може бути подібне, як не на будування дому на піску? Про такий дім каже Христос, що коли на нього налетять ворожі хвилі, він захитається та впаде: “Полилася злива, розіллялися ріки, подули вітри й ударили на той дім, і він повалився, і руїна його була велика”[60]. І навпаки, якщо дім збудований на скелі, тобто на взаємній любові пóдругів, та зміцнений свідомою і постійною єдністю душ, то він ніколи не захитається і його не зруйнує ніяка буря.

3. Проти Таїнства

79. Досі, Достойні Браття, Ми відстоювали два найвищі блага християнського подружжя, проти яких виступають новітні руйнівники суспільства. Але оскільки ці блага далеко перевищує третє – благо Таїнства, то й не дивно, що ці самі люди спрямовують свою основну атаку сáме проти нього. Перш за все вони вчать, що подружжя є чимось цілковито світським та цивільним і взагалі не повинно здійснюватися у релігійній спільноті, тобто у Христовій Церкві, а лише у цивільному суспільстві. До того ж додають, що подружній зв'язок треба позбавити будь-якої нерозривності, щоби не лише толерувати, а й узаконити сепарації та розлучення; з чого, врешті, випливатиме, що подружжя, позбавлене усякої святості, буде зараховуватися до світських та цивільних справ.

Перше твердження полягає у тому, що тільки цивільний акт має вважатися справжнім укладенням подружжя (те, що вони називають “цивільним шлюбом”), а релігійний обряд – лише додаток, який може бути дозволений на бажання забобонних людей. А далі жадають, щоби без будь-якого докору дозволявся шлюб між католиками та некатоликами, незважаючи на релігію та без згоди духовної влади. А друге твердження, яке є наслідком першого, полягає у виправданні розлучень та вихвалянні й проштовхуванні тих цивільних законів, які сприяють розриву подружнього зв'язку.

Що стосується релігійної природи будь-якого подружжя, тим більше християнського, яке є Таїнством, то Ми посилаємося на енцикліку Лева XIII, оскільки він широко розглянув та обґрунтував вагомими доказами усе те, що важливе у цьому питанні. Ми вже декілька разів цитували цю енцикліку та відкрито заявляли, що повністю її приймаємо. Вважаємо, що тут необхідно повторити лише деякі пункти.

80. Той, хто у світлі самого лише розуму досліджуватиме античні пам'ятки історії, постійну свідомість народів, інституції та звичаї усіх людей, чітко помітить, що самому вже природному подружжю властиве щось сакральне та релігійне, “яке не виникло випадково, а вроджене; не встановлене людьми, а таке, що міститься у природі самих речей”, тому що “Бог є його Творцем, і [подружжя] від початку було прообразом Воплочення Божого Слова”[61]. Священний характер подружжя, глибинно пов'язаний з релігією та порядком

сакральних речей, випливає з його божественного походження, про яке ми вже згадували, а також з його цілі – зроджувати і виховувати дітей для Бога та поєднати по́другів з Богом у християнській любові і взаємодопомозі. Сакральність подружжя походить, накінець, і від його природного завдання, яке дав йому передбачливий розум Бога Творця – бути засобом для передавання життя, у якому батьки діють як служителі Божої Всемогутності. До всього цього додається новий аспект гідності, який походить від Таїнства, завдяки якому християнське подружжя так ушляхетнене та піднесене на такий високий рівень, що Апостол висловлюється про нього як про "велику тайну", гідну всякої пошани[62].

81. Ця релігійна природа подружжя та його високе значення благодаті та єдності Ісуса Христа з Церквою вимагає від майбутніх по́другів святої пошани до християнського шлюбу та святої ревності, щоби їхнє майбутнє подружжя якомога більше уподібнилося до прототипу – [єдності] Христа і Церкви.

82. Ті, отже, хто необачно та необдумано укладає мішані подружжя, не беруть до уваги са́ме цього пункту і деколи наражають на небезпеку своє вічне спасіння. Завбачлива материнська любов Церкви з поважних підстав відраджує вірних від таких мішаних подруж, як це видно з багатьох документів, що їх підсумовує Кодекс канонічного права цим приписом: "Усюди та якнайстрогіше Церква забороняє шлюб між двома охрещеними особами, з яких одна є католиком (-чкою), а інша належить до єретичної чи схизматичної секти; бо якщо існує небезпека віровідступництва католицької сторони та дітей, то таке подружжя заборонене вже самим Божим законом"[63]. І навіть якщо Церква з огляду на обставини часу, речей та осіб, вирішить дати звільнення від цих строгих розпоряджень (не порушуючи Божого права та усунувши, наскільки це можливо, небезпеку віровідступництва), то все ж таки малоймовірно, щоби католицька сторона не зазнала від такого подружжя ніякої шкоди.

83. На жаль, як показує досвід, серед дітей від такого шлюбу трапляється відступництво від віри або ж вони принаймні скочуються до тієї релігійної індиферентності, що близька до невірства та безбожності. Слід взяти до уваги, що у таких мішаних подружжях набагато важче реалізувати живе духовне єднання, покликане відображати таємницю, про яку Ми вже згадували – таїнственне єднання Христа і Церкви.

84. У мішаному подружжі легко проминає та тісна єдність душ, яка, будучи знаком та прикметою Христової Церкви, мусить бути також характерною рисою, славою та окрасою християнського подружжя. Тому що там, де існує різниця думок та почуттів стосовно найвищих речей, які почитає людина, тобто у правді та в релігійних почуттях, звичайно затрачується чи, щонайменше, послаблюється єдність сердець. Звідси походить небезпека, яка виснажує любов між по́другами, вносить холод у стосунки та руйнує мир і щастя родини, які повинні розквітати завдяки єдності сердець. Бо як багато століть тому визначало

старовинне римське право, “подружжя – це з'єднання чоловіка та жінки, спільність життя та спілкування у божественних та людських законах”[64]. Але особливо, Достойні Браття, як Ми вже на це вказали, щоденно зростаюча легкість розлучень становить перешкоду для відновлення подружжя до такого стану досконалості, якого бажає Христос Спаситель.

85. Навіть більше, сучасні прихильники неопоганства, яких нічого не навчив сумний досвід, щораз завзятіше нападають на святу нерозривність подружжя та на закони, які її підтримують. Вони твердять, що розлучення має бути визнане законним та що старі й відсталі закони повинні бути замінені новими і “більш гуманними”. Вони (прихильники розлучень – прим. перекладача) висувають багато різних причин для розлучення. Деякі з цих причин виникають із порочності та провин конкретних людей, інші походять від наявних у даному випадку обставин (перші вони називають суб'єктивними, а другі – об'єктивними), одним словом – все те, що чинить подружнє співжиття важким та неприємним. Вони намагаються підкріпити свої твердження стосовно таких причин для узаконення розлучень різними аргументами. Перш за все вони стверджують, що [розлучення] служить для блага обидвох подругів: як для невинної сторони, що повинна мати право розлучитися з винною; так і для винної, яка, власне, і повинна бути звільнена від неприємного та примусового для неї зв’язку. По-друге, як вони аргументують, цього вимагає благо дітей, які не мають належного виховання чи добрих його наслідків, бо діти, вражені чварами та іншими провинами батьків, легко можуть бути зведені з дороги чесноти. Врешті вони вказують на суспільне благо, яке вимагає повністю розірвати всі ті шлюби, що не здатні виконати дане їм природою завдання, та щоби закон дозволяв розлучення з метою запобігти злочинам, які можливі внаслідок співжиття таких пóдругів, а також для того, щоби уникнути знущання над судами та законодавчою владою, коли обидва пóдруги для того, щоб отримати жаданий вирок розлучення, навмисне чинять такі злочини, через які суддя може їх за законом розлучити, або ж безсоромно обманюють та кривоприсягають, що вчинили такі злочини, незважаючи на те, що суддя ясно бачить, як усе виглядає насправді. Тому, кажуть прихильники розлучення, закони мусять бути пристосовані до вищевказаних вимог, до змінених умов часу, до змін людських поглядів, державного устрою та звичаїв народів. Кожна з цих причин зокрема, а тим більше – усі вони, взяті разом, мали би ясно вказувати на необхідність дозволу розлучень у певних випадках.

86. Інші пішли ще далі та нахабно стверджують, що подружжя, як цілком приватний контракт, подібно до інших приватних контрактів, має бути полишене добровільній згоді та приватному рішенню обидвох сторін, які цей контракт укладають, і тому, як вони кажуть, шлюб може бути розірваний з будь-якої причини.

87. Однак на противагу до усіх цих безумних поглядів, Достойні Браття, залишається непорушним Божий закон, що його повністю потвердив Христос та якого не може похитнути жодна людська постанова, жодне волевиявлення народу чи воля законодавців: “Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає”[65]. Коли ж людина, діючи наперекір цьому законові, насмілюється розлучити [те, що Він злучив], її акт є зовсім недійсний, і залишається незмінним те, що Христос виразно підтвердив: “Кожний, хто відпускає свою жінку й одружується з іншою, чинить перелюб; і той, хто одружується з розведеною з чоловіком, чинить перелюб”[66]. Навіть більше, ці Христові слова стосуються всякого подружжя, навіть лише природного та законного, оскільки будь-якому правдивому шлюбові притаманна нерозривність, завдяки якій його не можуть розірвати ні свавільне рішення обидвох сторін, які у нього вступили, ні будь-яка світська влада.

88. Тут необхідно згадати торжественну постанову, якою Тридентійський Собор засудив такі помилкові вчення анафемою: “Кожному, хто каже, що подружній зв'язок може бути розірваний через єресь, прикре співжиття, або умисну відсутність [чи зловживання] одного з по́другів – нехай буде анафема”[67]; а також: “Кожному, хто каже, що Церква помиляється, навчаючи, що згідно з євангельською та апостольською наукою подружній зв'язок не може бути розірваний через перелюб одного з по́другів, і що ніхто з них, навіть невинна сторона, яка не дала приводу для перелюбу, не може вступити в інший шлюб, доки живе друга сторона; та що чинить перелюб той, хто, прогнавши перелюбницю, одружується з іншою, як і та, що, покинувши чоловіка-перелюбника, одружується з іншим – нехай буде анафема”[68].

89. А оскільки Церква не помилялася і не помиляється у цій своїй доктрині, то зовсім певним є те, що подружній зв'язок не може бути розірваний навіть через перелюб. Звідси – логічний висновок, що і всі інші, набагато слабші виправдання розлучення не мають зовсім ніякої вартості, так що їх можна зовсім не брати до уваги.

Неважко також спростувати і вищенаведені закиди проти нерозривності подружжя. Оскільки можна уникнути шкоди та небезпек, якщо у крайніх випадках дозволити на неповне роз’єднання по́другів – т. зв. сепарацію, при якій подружній зв'язок залишається непорушеним. Така сепарація дозволена Церковним законом у виразних приписах канонічного права, які обумовлюють відокремлення від подружнього ложа, спільного харчування та проживання[69]. Визначення підстав для такої сепарації, її умов, способу здійснення, гарантій для виховання дітей і запевнення блага сім’ї та, наскільки це можливо, зменшення шкоди для по́другів, дітей та суспільства, належить виключно до компетенції церковного права, а цивільного – лише настільки, наскільки йде мова про суспільні наслідки сепарації.

Усі аргументи, які звичайно наводять на захист нерозривності подружжя і які Ми заторкнули вище, так само і з такою ж силою дійсні для виключення не лише необхідності розлучень, але й для заперечення будь-якій світській владі права давати дозвіл на розлучення. До того ж, скільки прекрасних переваг нерозривності подружжя, стільки ж є і шкідливих наслідків розлучення, згубних для кожної людини зокрема та для всього суспільства.

90. Врешті – згідно з висловом Нашого Попередника – важко описати, скільки благ несе у собі нерозривність подружнього зв’язку, та скільки зла тягне за собою розлучення. Там, де нерозривність подружжя зберігається непорушною, бачимо подружжя, що втішаються певністю та безпекою, а там, де розлучення є можливим та ймовірним, подружній зв'язок стає непевним, а принаймні – існує привід для тривог та підозрінь. Тут спостерігаємо взаємну доброзичливість та дивовижне процвітання усіляких дібр, а там – жалюгідну нужденність на підставі вже самої можливості розлучення. Тут – запорука своєчасної та успішної допомоги для збереження подружньої чистоти та вірності, а там – згубні спонуки до невірності. Тут – забезпечення зродження, опіки та ефективного виховання дітей, там – щораз більші перешкоди для цього. Тут – закрито шлях до ворожнечі між сім’ями й рідними, там – більша ймовірність незгоди. Тут легко можуть бути приглушені всі паростки ворожнечі та ревнощів, там – розростаються буйним цвітом. Тут у найвищій мірі відновлено гідність і становище жінки в сім'ї та суспільстві, а там вони ганебно принижені, тому що жінка постійно наражена на небезпеку “бути покинутою після того, як задовільнила похоті чоловіка”[70].

91. Бажаємо завершити [ці роздуми] вагомими словами Лева XIII: “Ніщо так не руйнує життя сім'ї та могутність держав, як зіпсуття звичаїв. Звідси легко зробити висновок, що розлучення, які є наслідком зіпсованих звичаїв, розбивають добробут сімей та націй і ведуть, як показує досвід, до найгірших збочень в приватному та суспільному житті. Серйозність цього лиха стане ще очевиднішою, коли взяти до уваги, що якщо допустити можливість розлучення, то не буде жодного засобу, щоби втримати її в певних, чітко визначених межах. Великою, без сумніву, є сила прикладів, однак ще більша сила похотей. Власне під їхнім впливом може статися так, що патологічна жадоба розлучень, немовби заразна хвороба чи немов ріка, що під час повені розливається, зносячи береги, охопить душі багатьох людей”[71].

92. Ось чому, як читаємо у тій же енцикліці, “якщо ці намагання не зміняться, то сім'ї та суспільство повинні постійно остерігатися, щоби заколоти та потрясіння не довели їх до повної руїни”[72]. Моральне зіпсуття, що зростає з кожним днем, та нечуваний занепад сім'ї

у тих країнах, де неподільно панує комунізм, наочно підтверджують, як передбачливо усе це було написане п'ятдесят років тому.

III. ХРИСТИЯНСЬКЕ ОНОВЛЕННЯ ПОДРУЖЖЯ

93. Дотепер, Достойні Браття, усі ми з подивом та благоговінням захоплювалися тими постановамими, що їх дав нам Наймудріший Творець та Відкупитель людського роду стосовно подружжя, та водночас з болем спостерігали, як в наш час такі святі за́думи Божої Доброти майже повсюдно ударемнюються та топчуться людськими похотями, помилками та пороками.

94. І тому зрозуміло, що Ми з усією батьківською турботою звертаємо Нашу увагу на те, щоби знайти відповідні засоби для викорінення вищезгаданих згубних надужиттів та для повсюдного відновлення належної пошани до подружжя.

1. Повернення до Божого задуму

А для цього, крім всього іншого, найбільше допоможе нагадування тієї непорушної правди, яку визнає як здорова філософія, так і священне богослов'я: те, що відхилилося від належного порядку, можна привести до первісного, відповідного до його природи стану лише узгодивши його з Божим задумом, який, згідно з вченням Ангельського Вчителя [73] становить “зразок досконалої правильності”.

95. Тому Наш попередник, блаженної пам’яті Лев XIII цілком слушно засудив вчення натуралістів цими вагомими словами: “Оце Богом встановлений закон: усе, що дане Богом, Творцем природи, для нас настільки корисне та спасенне, наскільки залишається цілим та незмінним у його природному стані. Бог, Творець усього, добре знав що сприяє встановленню та утриманню всіх речей, та Своїми Розумом і Волею створив їх такими, щоби кожна з них могла належно осягнути свою ціль. Але коли людське зухвальство і злоба хоче змінити та порушити встановлений Божим Провидінням порядок речей, то тоді усе, так чудово встановлене Найвищою Мудрістю, стає шкідливим, або ж перестає бути корисним, чи то тому, що через зміни втратило здатність спричиняти добро, або тому, що сам Бог бажає накласти покарання за людську гордість та зухвальство”[74].

2. Божий план

96. Для того, отже, щоб відновити належний порядок речей у подружжі, необхідно, щоб усі визнали Божий план щодо нього та намагалися жити згідно з ним.

97. Оскільки головна перешкода для такого визнання – передовсім сила неприборканої похоті, яка, безумовно, є головною причиною гріхів проти святих законів подружжя, та оскільки людина не має сили підкорити собі пристрасті, якщо сама спершу не підкориться Богові, то вона повинна подбати перш за все про таке самопідкорення згідно зі встановленим Богом порядком. Тому що це непохитний закон: хто спершу підкорив себе Богові, той за допомогою Божої Благодаті зможе підкорити собі пристрасті та похоті. Хто ж повстає проти Бога, з болем відчуває в собі шалене повстання найгірших пристрастей.

98. Як мудро це встановлено, пояснює св. Августин: "Цілком слушно, що нижче підпорядковується вищому. Таким чином, хто хоче, щоби йому підпорядкувався нижчий, мусить підпорядкувати себе тому, хто стоїть над ним. Визнай порядок та шукай миру! "Ти – Богові, тіло – тобі". Що може бути справедливіше, що може бути краще? Ти – вищому, нижчий – тобі. Служи Тому, Хто сотворив тебе, щоб тобі служило те, що було створене для тебе. Зауваж: не визнаємо та не пропонуємо такої послідовності: "тіло – тобі, а ти – Богові", але: "ти – Богові, а тіло – тобі". Коли не зважаєш на "ти – Богові", ніколи не досягнеш "тіло – тобі". Тебе, що не слухаєш Господа, мучить твій же слуга"[75].

Цей належний порядок Божественної Мудрості під натхненням Святого Духа засвідчує святий Учитель народів[7] словами про тих античних мудреців, які, з певністю пізнавши існування Творця Всесвіту, відмовлялися Йому поклонятися та Його вшановувати: "Тому й передав їх Бог за похотями їхнього серця на нечистоту, щоб вони самі сквернили власні тіла між собою"[76]. Бо як каже св. апостол Яків, "Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать"[77], без якої, як навчає той же Учитель Народів, людина не може опанувати бунтівні похоті[78].

3. Велика побожність

99. А що неможливо приборкати навалу непогамованих пристрастей, якщо душа спершу не віддасть належної пошани та поклоніння Творцеві, то передовсім необхідно, щоби ті, хто вступає у священний подружній зв'язок, були просякнуті великою побожністю, яка позначала б усе їхнє життя та наповнювала розум і волю глибоким пошануванням Божої Величі.

100. Цілком слушно та в християнському дусі чинять ті душпастирі, які, дбаючи про те, щоби пóдруги у своєму подружньому житті не віддалилися від Божих законів, закликають їх перш за все до побожного та релігійного життя, до цілковитого віддання себе Богові, закликають їх у всьому просити Його допомоги та приступати до Святих Таїнств і постійно берегти й живити пошану до Бога.

---

[7] "Учитель народів", точніше: "Учитель поган" – св. апостол Павло (прим. перекладача).

101. Натомість дуже помиляються ті, хто, недооцінюючи надприродні засоби чи нехтуючи ними, думає, що зможе за допомогою самих лише відкриттів природничих наук (біології, науки про спадковість та їм подібних) переконати людей приборкати їхні тілесні пожадання. Не хочемо сказати, що треба легковажити належними та законними природними засобами, тому що Бог – єдиний Творець і природи, і благодаті – встановив як природні, так і надприродні блага для вжитку та добра людей. Отож вірні можуть і повинні вживати також і природні засоби. Але помиляються ті, хто думає, що цих останніх вистачає для підтримання чистоти подружнього зв'язку, або приписує їм більшу ефективність, аніж допомозі надприродної благодаті.

4. Послух Церкві

102. Така узгодженість подружнього життя та моральної поведінки з Божими законами стосовно подружжя, без якої не може бути мови про успішне оновлення подружжя, вимагає, щоб усі впевнено, чітко й без помилок знали ці закони. Однак всім ясно, скільки увійшло б неправди, скільки помилок спотворило би правду, якщо б її дослідження було полишене природному розумові кожного або якщо б об'явлену правду полишити приватним інтерпретаціям. І якщо це стосується багатьох інших правд морального порядку, то тим більше ми повинні приділяти особливу увагу тим правдам, які стосуються подружжя, де сила похотей легко може уразити слабку людську природу, ошукати її та звести. До того ж, дотримання Божих законів деколи вимагає від пóдругів великих та тривалих взаємних жертв. Досвід показує, що слабка людина покликається на них як на аргументи, що начебто звільняють від дотримання Божих законів.

103. Для того, отже, щоби людські уми просвічувало та спрямовувало їхню моральну поведінку справжнє знання Божих законів, а не їх надумана чи спотворена подоба, необхідно, щоби до відданості Богові та до прагнення Йому коритися долучився синівський покірний послух Церкві. Бо власне сам Ісус Христос, наш Господь, установив Церкву Вчителькою Істини також і у тих речах, які стосуються належного впорядкування моральності, хоча у цих справах багато такого, що доступне й самому людському розумові. Бо так, як Бог у випадку природних правд віри і моралі забажав додати світло Об'явлення до світла [природного] розуму, щоби все те, що належне і правдиве, "і в сучасному стані людської природи було зрозумілим з абсолютною певністю та без найменшої тіні помилки"[79]. Для тієї ж мети Він настановив Церкву Берегинею та Вчителькою всіх правд віри і моралі. Отож вірні, якщо хочуть вберегти свій розум від помилок та уникнути моральної руїни, повинні її слухати та підкорити їй свої уми й серця. І якщо вони не хочуть позбавити себе допомоги, даної такою великою Божою Добротою, вірні повинні мати

належний послух не тільки до торжественних постанов Церкви[8], але й, відповідною мірою, до інших конституцій та декретів, які засуджують певні думки та оголошують їх збоченими або небезпечними[80].

5. Виховувати й допомагати

104. Через те вірні повинні бути обережними, щоби не покладатися занадто на власну думку та не дати себе звести хибною "автономією" розуму, також і стосовно певних питань щодо подружжя, які жваво обговорюються в наш час. Християнинові, достойному цього імені, зовсім не личить зухвало довіряти лише власному розумові й вірити тільки в ту істину, яку він може зрозуміти зі самої суті речей, та гадати, що Церква, яка отримала від Бога післанництво навчати та провадити всі народи, недостатньо компетентна стосовно сучасних проблем, напрямків та їхніх актуальних аспектів; або що слід погоджуватися та коритися тільки тим правдам, які Церква торжественно проголосила, так, неначе би були підстави припускати, що інші її постанови або помилкові, або не мають достатнього обґрунтування для своєї правдивості чи вірогідності. Якраз навпаки – ознакою усіх справжніх послідовників Христа, як освічених, так і неосвічених, є віддання себе, в усьому тому, що стосується віри та моралі, під провід Святої Божої Церкви, очолюваний Найвищим Пастирем – Римським Архиєреєм, а ним керує Господь наш Ісус Христос.[9]

---

[8] Тобто догм (прим. перекладача).

[9] Це зовсім не означає, що християни не повинні думати власною головою, а лише сліпо в усьому слухати Церкви. Навпаки, розум даний людині Богом для того, щоби вона ним свобідно користувалася. І апостол Павло закликає до *розумної* служби (пор.: Рм 12,1). Однак справжня свобода розуму можлива тільки тоді, коли людина використовує його для пошуку та пізнання **об'єктивної істини.** І в такому випадку людина свобідно дійде до висновків, які без сумніву узгоджуватимуться як з непомильним вченням Церкви, так і з істинними постановами Учительського Уряду Церкви, які не мають статусу непомильності. На відміну від цієї справжньої свободи хибна "автономія" розуму, про яку говорить Папа Пій XI, наявна тоді, коли людина ані не визнає авторитету Церкви як інтерпретаторки Божого Об'явлення, ні не шукає об'єктивну істину, а витрачає Богом дану здатність розумового пізнання на т. зв. "свобідну гру розуму" та вважає, що її суб'єктивна думка єдино правильна. Ось що говорить сучасний Катихизм Католицької Церкви про послух вірних авторитетові церковного вчення: "Пастирське завдання Учительського Уряду Церкви – пильнувати, щоби народ Божий жив у правді, яка чинить свобідними. Для сповнення цього служіння Христос надав пастирям харизму непомильності в питаннях віри і моралі. ... "Цією непомильністю ... втішається Римський Архиєрей, глава Колегії Єпископів на підставі свого уряду, коли він як найвищий Пастир і Вчитель всіх вірних ... остаточним рішенням проголошує вчення про віру або мораль. Заповідана Церкві непомильність притаманна також Колегії Єпископів, коли вони здійснюють найвищий Учительський Уряд спільно з наслідником апостола Петра", передовсім на Вселенському Соборі (LG 25). Якщо Церква своїм верховним Учительським Урядом щось "подає вірити як об'явлене Богом" та як вчення Христа (DV 10), то вірні повинні "коритися таким постановам в покорі віри" (LG 25). <u>Ця непомильність сягає так далеко, як і спадщина Божого Об'явлення</u> (пор.: LG 25). Божа допомога дана наслідникам апостолів, які навчають в єдності з наслідником Петра, а особливо Римському Архиєреєві, Пастиреві всієї Церкви, також і тоді, коли вони хоч і не виносять непомильного визначення чи "остаточного рішення", але, здійснюючи постійний Учительський Уряд, пропонують вчення, що веде <u>до кращого розуміння Об'явлення в питаннях віри і моралі</u>. Вірні повинні коритися такому автентичному вченню "у релігійній покорі волі і розуму" (LG 25), яка хоч і відрізняється від покори у вірі, але підтримує її. (Katechismus der Katholischen Kirche (Oldenbourg/Benno/Paulusverlag/Veritas: München/Wien/Leipzig/Freiburg i. d. Schw./Linz 1993); §§ 890-892; переклад і підкреслення мої – П.Г.). Однак така "релігійна покора волі і розуму" не виключає ретельного та критичного осмислення цих вчень. Що ж стосується всіх інших тверджень, які теж містяться у висловах Римського Архиєрея та в документах Церкви, але не стосуються безпосереднього Божого

105. Отже, оскільки для загального та тривкого оновлення подружжя необхідно, щоби все було узгоджене з Божим законом та задумом, то першорядну увагу треба звернути на те, щоби вірні були добре навчені всього того, що стосується подружжя – чи то усно, чи в письмовому вигляді; і то не лише разово й побіжно, а багатократно й глибоко, за допомогою чітких та вагомих аргументів, так, щоби ці правди закарбувалися в свідомості та дійшли до серця. Нехай вірні усвідомлять та старанно роздумають, скільки премудрості, святості й доброти виявив Бог людському родові, встановивши подружжя, надавши йому святі закони, а тим більше – піднісши його до гідності Святого Таїнства, завдяки якому християнським пóдругам відкривається невичерпне джерело благодаті, щоби вони могли у чистоті та вірності служити високим цілям подружжя – для добра й спасіння себе самих та їхніх дітей, суспільства та всього людства.

106. Справді, у час, коли модерні руйнівники подружжя докладають всіх зусиль, щоби лекціями, книжками, брошурами та іншими незліченними засобами викривити уми та розбестити серця, висміюючи подружню чистоту та возвеличуючи найганебніші пороки, то ви, Достойні Браття, кого "Дух Святий поставив єпископами, щоб пасли Церкву Божу, що її Він придбав кров'ю власною"[81], тим більше мусите докласти всіх сил, щоби через вас самих, через священиків, відданих у ваше розпорядження, а також через мирян, відповідно вибраних з Католицької Акції, так Нами бажаної й рекомендованої для допомоги єрархії в її апостольській діяльності, всіма відповідними засобами протиставляти помилці істину, бридоті гріха – осяйну гідність чистоти, рабству похотей – свободу Синів Божих[82], злочинній легкості розлучень – довічну тривалість справжньої подружньої любові та досмертне збереження подружньої вірності.

107. Тоді християни з усього серця дякуватимуть Богові за те, що Він зобов'язує їх Своїм наказом та лагідно змушує триматися якомога далі від будь-якого ідолопоклонства тілові та від ганебного рабства похотей; з великою огидою вони старанно уникатимуть тих мерзенних ідей, які сьогодні, на сором справжній людській гідності, поширюються усно та письмово під назвою "досконалого подружжя" та перетворюють справжнє досконале подружжя в "розбещене подружжя", як його цілком слушно називають.

6. Перебільшене фізіологічне виховання

108. Ці спасенні повчання та релігійне виховання стосовно християнського подружжя далекі від того перебільшеного фізіологічного виховання, яке деякі реформатори подружнього

Об'явлення та питань віри і моралі (наприклад, наукові питання, такі як питання про біологічне походження людини чи момент біологічної смерті, питання про т. зв. "канонічні території" і т. п.), то остаточним критерієм їхньої істинності є *veritas rerum* – "речей істина", тобто відповідність їх дійсності. Тут вірні можуть і повинні

життя сьогодні так настійливо пропонують. Вони самовпевнено гадають, що допомагають пóдругам, посилено наголошуючи на питаннях фізіології, однак від них можна навчитися радше мистецтва вишукано грішити, аніж чесноти непорочного життя.

109. Тому, Достойні Браття, Ми з усього серця приймаємо слова, якими Наш попередник, блаженної пам'яті Лев XIII в енцикліці про християнське подружжя звернувся до єпископів усього світу: "Докладайте всіх зусиль та використовуйте свій авторитет, щоб серед довірених вашому пастирському служінню народів збереглося повним та неспотвореним те вчення, якого навчали Христос Господь та апостоли, інтерпретатори Божої волі, і яке Католицька Церква вірно зберегла та ревно дбає, щоби християни зберігали його незмінним по всі віки"[83].

110. Однак навіть і найкраще повчання з боку Церкви само по собі не вистачає для того, щоби відновити узгодженість подружжя з Божими законами. Необхідно, щоби до знань долучилося непохитне рішення волі обидвох пóдругів дотримуватися святих Божих, а також природних законів стосовно подружжя. Врешті, хоч би там що не поширювалося, усно чи в письмовому вигляді, то християнські пóдруги повинні прийняти міцне, стале, непохитне рішення: без найменшого вагання триматися Божих Заповідей у всьому тому, що стосується подружжя; допомагати одне одному у взаємній любові, зберігати вірність та непорочність, ніколи навіть і не думати про можливість розлучення, користуватися наданими їм у подружжі правами завжди у християнський та священний спосіб, особливо в першому періоді спільного життя, щоби коли згодом обставини вимагали б від них стриманості, то їм обидвом буде легше стримуватися.

7. Жити Таїнством

Для того, щоби пóдруги могли прийняти таке непохитне рішення, дотримуватися його та втілювати його на практиці, їм допоможе часте роздумування над їхнім станом та старанне пригадування отриманого Таїнства. Нехай вони завжди пам'ятають, що були освячені та зміцнені для обов'язків та гідності свого стану особливим Таїнством, дієва сила якого вічна, хоча й не витискає таїнственного знаку [в душі людини][10]. Нехай роздумують над повними потіхи словами святого Кардинала Роберта Беллярміна, який у благочестивому переконанні та у згоді з іншими авторитетними богословами пише так: "Таїнство Подружжя можна розглядати у його двох аспектах: перший, коли його уділяють, і другий – коли воно триває вже після того, як було уділене. Це Таїнство подібне до Євхаристії, яка є Таїнством не

шукати істину власним розумом, тому що найвищою істиною є Христос (пор.: Ів 14,6), і як говорить свята Едіт Штайн, "той, хто шукає правду, шукає Бога, незалежно від того, чи це йому ясно, чи ні"(прим. редактора).

[10] Прим. редактора в лапках.

тільки тоді, коли відбувається, але і в подальшому триванні; бо доки пóдруги живі, їхнє співжиття є завжди Таїнством Христа і Церкви”[84].

111. Але щоби благодать цього Таїнства могла в повноті виявити свою ефективність, як Ми вже на це вказували, необхідна співпраця пóдругів, яка полягає у їхньому намаганні ретельно та невтомно виконувати свої обов'язки. Бо як і в порядку природних речей сили, дані Богом, у повноті виявляють свою дієвість лише тоді, коли застосовуються людиною відповідно до її зусиль та старанності, а коли людина не діє, то вони не дають результату; так само щодо благодаті: людина старанно та невпинно мусить вживати сили, уділені Таїнством її душі. Тож нехай пóдруги не занедбують благодаті цього Таїнства, яка є в них[85]; тому що старанно виконуючи навіть важкі обов'язки, пóдруги з дня на день відчуватимуть щораз дієвішу силу благодаті. А якщо вони коли-небудь почуватимуться пригнічені важкими умовами їхнього життя, то нехай не втрачають відваги, а застосують до себе слова, які Св. Павло написав своєму улюбленому учневі Тимофієві про Таїнство Священства, щоби розрадити його, пригніченого працею та перевтомою: “...пригадую тобі, щоб ти оживив дар Божий, який у тобі через покладання рук моїх. Бо Бог дав нам не духа страху, а сили, любові й поміркованості”[86].

8. Приготування до подружжя

112. Усе те, що було дотепер сказано, Достойні Браття, великою мірою залежить від належного, як загального, так і безпосереднього приготування наречених до подружжя. Годі заперечити, що міцний фундамент щасливого подружнього життя, як і руїна нещасливих подруж, готується й закладається в душах хлопців і дівчат вже від дитинства та юності. Існує небезпека, що ті, хто перед шлюбом всюди шукали самих себе й власних вигод, та намагалися задовільнити свої, навіть ганебні, бажання, після шлюбу будуть такими ж, якими були перед ним і пожнуть те, що посіяли[87]; тому що у своєму домашньому побуті вони знайдуть смуток, плач, взаємне презирство, сварки, ворожнечу, нехіть до спільного життя і, що найгірше, знайдуть себе самих зі своїми непогамованими похотями.

113. Отож, нехай наречені вступають в одружений стан добре приготованими, щоби могли підтримувати одне одного в мінливостях життя, а ще більше – допомагати одне одному в осягненні вічного спасіння та у формуванні такої внутрішньої людини, яка якнайбільше відповідає повноті звершеності Христа[88]. Це допоможе їм також бути для своїх улюблених дітей такими, якими Бог їх бажає бачити, тобто батько буде справді батьком, а мати – справді матір'ю; щоби завдяки їхній жертвенній любові та невтомній турботі батьківський дім, навіть при найгіршій убогості та труднощах у цій долині сліз, став для дітей неначе

відблиском того раю радості[11], куди Творець людського роду поселив прабатьків. Таким чином батьки зможуть виховати своїх дітей досконалими людьми та справжніми християнами, прищеплять їм належне ставлення до Католицької Церкви та щиру любов до батьківщини, як того вимагає благочестя і вдячність.

114. Ось чому як ті, хто збирається вступити у цей священний подружній стан, так і ті, хто дбає про християнське виховання молоді, повинні приділяти велику увагу майбутньому, готувати те, що добре, запобігати злу, беручи до уваги вказівки, що їх Ми дали в Нашій енцикліці про виховання: "Необхідно вже від раннього віку виправляти невпорядковані схильності, зміцнювати добрі та сприяти їм, а передовсім необхідно просвічувати уми дітей вченням, яке походить від Бога та зміцнювати серця засобами благодаті, без яких ніхто не може ані приборкати злі схильності, ні очікувати повних та досконалих результатів виховної діяльності Церкви, яку Христос наділив повним і досконалим небесним вченням та Святими Таїнствами, щоби могти вчинити її дієвою вчителькою людей"[89].

115. Що стосується безпосереднього приготування до доброго подружнього життя, то дуже важливий ретельний вибір нареченої (-го). Від цього великою мірою залежить, чи майбутнє подружжя буде щасливим, чи ні, бо пóдруги можуть бути одне для одного або великою допомогою в християнському подружньому житті, або ж великою небезпекою і перешкодою. Отож ті, хто збирається одружитися, щоби потім не каратися протягом усього життя за необдуманий вибір, повинні розважливо та зріло вибирати особу, з якою надалі житимуть усе життя. Приймаючи таке рішення, нехай перш за все пам'ятають про Бога, про правдиву Христову віру, далі – нехай візьмуть до уваги своє власне благо, благо пóдруга та майбутніх дітей, і врешті – благо людського та громадянського суспільства, яке випливає з подружжя неначе зі свого джерела. Нехай ревно просять Божої допомоги, щоби зробити вибір з християнською розважливістю, не під тиском сліпого та непогамованого пориву похоті, не через бажання багатства чи з інших ницих спонук, а зі справжньої благородної любові та щирої приязні до майбутнього пóдруга; нехай прагнуть осягнути в подружжі ті цілі, заради яких Бог його встановив. Нехай, врешті, не занедбують попросити розважливої поради батьків про свій вибір та врахують її, щоби завдяки більшому батьківському досвідові та зрілому знанню людських справ вберегтися від згубної помилки та, вступаючи в подружній стан, отримати щедре Боже благословення, про яке сказано у четвертій Заповіді: "Шануй батька свого і матір – це перша заповідь з обітницею: щоб тобі добре було і щоб ти на землі був довголітнім"[90].

---

[11] Єврейське слово Ēden (Бут 2,8-15) означає "радість", "задоволення", "втіха", "насолода", "розвага" (прим. редактора).

9. Соціальне забезпечення

116. Часто буває, що ретельне виконування Божих заповідей та подружня чесність стикається з багатьма поважними труднощами, особливо коли по́други відчувають дошкульний брак засобів та матеріальних благ. У такій ситуації необхідно якомога кращим чином допомогти їм у їхніх потребах.

117. Передусім потрібно, як мудро постановив Наш попередник Лев XIII[91], усіма засобами подбати, щоби в суспільстві економічні та соціальні умови були укладені таким чином, щоб кожен батько сім'ї, у різних місцевих соціальних умовах, зміг заробити стільки, скільки необхідно для утримання самого себе, дружини та дітей, “достоїн бо робітник своєї нагороди”[92]. Невиплата заробітку чи занижена, невідповідна до виконаної праці платня – це велика несправедливість, яку Святе Письмо зараховує до найважчих гріхів[93]; не можна також встановлювати такі мізерні платні, яких не вистачає для утримання сім'ї в тих обставинах, у яких вона перебуває.

118. Необхідно подбати про те, щоби самі наречені ще задовго перед одруженням усунули чи принаймні зменшили усі матеріальні перешкоди та щоби вчилися від досвідчених людей, як цього ефективно та чесно досягти. Якщо вони самі не можуть цього зробити, нехай спробують шляхом приватних чи суспільних асоціацій або ж в інший спосіб об'єднати свої зусилля із зусиллями тих, хто перебуває в подібних умовах, щоби зарадити собі у життєвих потребах[94]. Якщо ж усі вищевказані засоби не можуть зарадити нестаткам, особливо коли сім'я велика чи менш працездатна, то християнська любов до ближнього вимагає доповнити убогим те, що їм бракує. Вона вимагає, щоби багатші допомагали біднішим, щоб усі ті, хто має у надлишку, замість марних та пустих витрат, використовували майно для підтримки життя і здоров'я тих, кому бракує найнеобхіднішого. Хто зі свого майна дає Христові в особі убогих, отримає велику винагороду від Господа, коли Він прийде судити світ; хто ж робитиме навпаки – буде покараний[95]. Тому недаремно Апостол попереджає: “Коли хтось має достатки цього світу і бачить брата свого в нестачі й замикає перед ним своє серце, то як любов Божа може перебувати в ньому?”[96].

10. Обов'язки структур влади: допомога, моральні ґгарантії, запевнення християнського життя

120. Якщо ж приватної допомоги не вистачає, то обов’язок влади – доповнити недостатні зусилля приватних осіб, особливо у такій важливій для суспільного блага справі, як гідні людини умови життя сімей та по́другів. Якщо сі́м'ї, особливо багатодітні, не мають умов для проживання, якщо батько сім'ї не може знайти праці та грошей на харчування, якщо неможливо купити найнеобхіднішого, хіба що за завищеними цінами, якщо матері через

труднощі та з немалою шкодою для домашнього господарства змушені заробляти гроші власною працею, якщо вони у звичайних чи надзвичайних турботах материнства погано харчуються, не мають ліків, допомоги досвідченого лікаря тощо, то очевидно, що пóдруги можуть занепасти духом та що сімейне життя і дотримання Божих Заповідей стане для них тягарем. А якою великою може бути небезпека для суспільства, його добробуту та самого його існування, якщо ці люди з відчаю, не маючи чого втрачати, сподіватимуться чогось досягнути шляхом перевороту держави та суспільного ладу.

121. Таким чином ті, кому поручено дбати про державу та суспільне благо, не мають права нехтувати матеріальними потребами пóдругів та їхніх сімей, якщо не хочуть вчинити велику шкоду громадськості та суспільному благу. Тому необхідно, щоби, приймаючи закони та складаючи бюджети, вони чітко усвідомлювали, що допомога убогим сім'ям – один із найголовніших обов'язків своєї влади.

122. Нам сумно про це говорити, що нерідко в наш час, через викривлення належного порядку речей трапляється, що дуже легко й щедро допомагають незаміжнім матерям та їхнім незаконним дітям (їм, безумовно, також треба допомагати задля уникнення ще більшого зла), в той час, коли законно одруженим матерям та законним дітям або відмовляють у допомозі, або ж виділяють її в обмеженій кількості та надзвичайно неохоче.

11. Співпраця Церкви та держави

123. Однак влада, Достойні Браття, повинна дбати не лише про те, що стосується матеріальних благ, але й про все, що стосується духовних благ подружжя та сім'ї. Тобто влада має видавати справедливі закони на захист подружньої вірності, взаємодопомоги пóдругів і т.п., тому що, як свідчить історія, процвітання держав та дочасне благо громадян не можуть бути забезпеченими та неушкодженими там, де розхитано фундамент, на якому вони базуються, тобто моральний порядок, та де пороки громадян замулюють джерело, з якого випливає людське суспільство, тобто подружжя та сім'ю.

124. Для збереження морального порядку не вистачає зовнішніх зусиль, законів та карних санкцій держави, і навіть не представлення краси та необхідності чеснот. Потрібно, щоби втрутився і релігійний авторитет, щоби він просвічував розум істиною, спрямовував волю та зміцнював людську слабкість допомогою Божої благодаті. Тим авторитетом є Церква, встановлена Господом нашим Ісусом Христом. Тому палко закликаємо в Господі тих, хто має найвищу світську владу, встановити та підтримувати дружні стосунки з Христовою Церквою, щоби завдяки узгодженим зусиллям та старанням двох влад успішно відвести жахливе зло – плід розбещеної сваволі супроти подружжя та сім'ї, яке загрожує не лише Церкві, а й усьому суспільству.

125. Цьому важливому завданню Церкви можуть допомогти цивільні закони, якщо у них братиметься до уваги те, що приписує Божий та церковний закон, та будуть встановлені покарання для тих, хто його порушує. Тому що багато таких, які вважають, що те, що дозволяється, чи, принаймні, не карається державними законами, дозволене також і в моральному порядку, та навіть діють проти голосу власної совісті, бо ані Бога не бояться, ні не бачать заборони з боку людських законів, часто доводячи таким чином себе і багатьох інших до руїни.

Від такої співпраці з Церквою нема жодної небезпеки чи применшення прав та цілісності суспільства. Що такі підозріння і страхи зовсім безпідставні та марні, переконливо вияснив Лев XIII: "Нема жодного сумніву, що Ісус Христос, засновник Церкви, бажав, щоби священна влада була відділена від цивільної та щоби одна і друга вільно та без обмежень могли застосовувати свій авторитет, однак при одній сприятливій для них обидвох та для усіх людей умові: вони мають діяти разом та узгоджено... Якщо цивільна влада підтримує дружні стосунки зі священною владою Церкви, то з цього вийде велика користь для них обидвох. Гідність першої зросте і під проводом релігії управління її буде справедливим; друга ж матиме охорону та сприяння для більшого блага вірних"[97].

126. Ось прекрасний недавній приклад [такої співпраці]. У встановленому порядку та за законом Христа в урочистих конвенціях, укладених між Святим Престолом та Італійським Королівством, була встановлена мирна угода та дружня співпраця також і щодо подружніх справ, відповідно до славної історії та древніх релігійних традицій італійського народу. Отож, у Лятеранських Пактах читаємо: "Італійська держава, бажаючи повернути інституції подружжя, яка становить основу сім'ї, гідність, відповідну до традицій її народу, визнає як цивільні наслідки Таїнства Подружжя все те, що приписує [щодо нього] канонічне право"[98]. До цієї засади додаються подальші параграфи угоди.

127. Це може бути для всіх яскравим прикладом та доказом того, що і в наш час (коли, на жаль, наполягають на абсолютному відмежуванні цивільної влади від Церкви, навіть від будь-якої релігії), обидві найвищі влади, без будь-якої шкоди для своїх прав та авторитету, можуть об'єднатися на підставі взаємної угоди та діяти для спільного блага як церковної спільноти, так і суспільства, і, спільно дбаючи про подружжя, захистити християнські подружжя від небезпек та загрози руїни.

128. Бажаємо, Достойні Браття, щоби все це, що Ми з вами, спонукані пастирською турботою, уважно розглянули, було поширене, згідно з правилами християнської розважливості, між усіма Нашими улюбленими дітьми, дорученими вашій пастирській опіці, між усіма членами великої Христової родини, щоби усі ґрунтовно знали здорову науку про подружжя, старанно уникали небезпек, пропонованих вчителями неправди, а передовсім,

“щоб ми, зрікшися нечестя та грішних бажань цього світу, жили тверезо, праведно і благочестиво в нинішньому віці, чекаючи блаженної надії і славного з'явлення великого Бога і Спаса нашого Ісуса Христа”[99].

Нехай же ж вчинить Всемогутній Отець, “від Якого бере ім'я все отцівство на небі й на землі”[100], Який зміцнює слабких та дає мужність слабодухим і несміливим; нехай вчинить Христос, Господь і Відкупитель, “Засновник та Звершитель Святих Таїнств”[101], Який бажав, щоби подружжя було містичним образом Його невимовного єднання з Церквою, нехай вчинить Святий Дух, Божа Любов, Світло сердець та Сила умів, щоби всі зрозуміли, з готовністю прийняли та з допомогою Божої Благодаті застосовували на практиці все те, що Ми виклали у цьому Нашому листі про Святе Таїнство Подружжя, про чудовий закон та Божу волю щодо нього, про помилки й небезпеки, які [йому] загрожують, та про засоби, якими їх можна подолати, щоби в християнських подружжях квітнула присвячена Богові плідність, непорушна вірність, непохитна стабільність, краса Таїнства та повнота благодаті.

130. Ми смиренно підносимо гарячі молитви до Престолу Його Благодаті, щоби Бог, Податель благодаті та всякого “хотіння і діяння”[102], у Його величній щедрості та всемогутності зволив подати та здійснити те, що Ми щойно сформулювали, та як запоруку щедрого благословення Всемогутнього Бога, з усього серця уділяємо вам, Достойні Браття, духовенству та народові, дорученому вашій невтомній та чуйній опіці, Апостольське благословення.

Дано в Римі,
при Базиліці Святого Петра,
дня 31 грудня 1930 р.,
IX року Нашого Понтифікату
Пій XI

З італійської переклав – **Мар’ян Кузьмінський**
Наукова редакція – **Петро Гусак**

Примітки

1. Лев XIII, Енц. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 лютого 1880 р., EE 3/111наст.
2. Бут 1,27-28; 2,22-23; Мт 19, 3 наст.; Еф 5,23 наст.
3. Тридентійський Собор, сесія XXIV: COD 753 наст.
4. Див.: CIC, can. 1081 §2.
5. Див.: CIC, can. 1081 §1.
6. Св. Тома Аквінський, *Summa theol.,* III, Supplementum, q.49, a.3.
7. Енц. *Rerum novarum,* 15 травня 1891р., EE 3/880.
8. Бут 1,28.
9. Енц. *Ad salutem,* 20 квітня 1930 р., EE 5/413 і наст.
10. Св. Августин, *De bono coniug.,* c.24, n.32.
11. Св. Августин, *De Gen. ad litt.,* 1. IX, c.7, n. 12.
12. Бут 1, 28.
13. 1 Тм 5, 14.
14. Св. Августин, *De bono coniug.,* c.24, n.32.
15. Див.: 1 Кор 2,9.
16. Пор.: Еф 2,19.
17. Ів 16,21.
18. Енц. *Divini illius Magistri,* 31 грудня 1929 р., EE 5/329-412.
19. Св. Августин, *De Gen. ad litt.,* I. IX, c. 7, n. 12.
20. CIC, can. 1013 § 1.
21. Тридентійський Собор, sess. XXIV: COD 754 (1-3).
22. Мт 5,28.
23. Див.: Decr. S. Officii, 2 mart. 1679, propos. 50: Dz 2150.
24. Еф 5,25; пор.: Кол 3,19.
25. Catechismus Romanus, pars II, c. VIII, q. 24
26. Див.: Св. Григорій Великий, Проповідь XXX на Єванг. (Ів 14,23-31), n.1.
27. Мт 22,40.
28. Див.: Catechismus Romanus, pars II, c. VIII, q. 13.
29. 1 Кор 7,3.
30. Еф 5, 22-23.
31. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/126.
32. Мт 19,6.
33. Лк 16,18.
34. Св. Августин, *De Gen. ad litt.,* 1. IX, c. 7, n. 12.
35. Пій VI, *Rescriptum ad Episc. Agriens.,* 11 липня 1789 р.
36. Еф 5,32.
37. Св. Августин, *De nupt. et concup.,* 1. I, c. 10.
38. 1 Кор. 13,8.
39. Тридентійський Собор, sess. XXIV: COD 754 (8).
40. Тридентійський Собор, sess. XXIV: COD 754 (6-7).
41. CIC, can. 1012.
42. Св. Августин, *De nupt. et concup.,* 1. I, c.10.
43. Див.: Мт 13,25.
44. 2Тм 4,2-5.
45. Еф 5,3.
46. Св. Августин, *De coniug. adult,* I, II, n. 12; Див.: Бут 38,8 10; S. Poenitentiaria, Responsa 3 квітня, 3 червня 1916 р.: DZ 3634 та 3638.
47. Мт 15,14.; S. Officium, Decr., 22 листопада 1922 р., Dz 3660.
48. Лк 6,38.
49. Тридентійський Собор, Sess. VI, cap. 11.: COD 675 (14-18).
50. Апост. Конст. *Cum occasione,* 31 травня 1653 р., теза 1.
51. Вих 20,13; пор.: Декрети Sanctum Officium від 4 травня 1897 р., 24 липня 1895 р., 31 травня 1884 р. : Dz 3336-3339, 3298, 3162.
52. Св. Августин, *De nupt. et concup.,* c.15.
53. Пор.: Рим 3,8.
54. Пор.: Бут 4,10.
55. *Summa theol.* II-II-ae, q.108, a.4 ad 2.
56. Вих 20,14.
57. Мт 5,28.
58. Євр 13,8.
59. Пор.: Мт 5,18.
60. Мт 7,27.

61. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/137.
62. Пор.: Еф 5,32; Єв 13,4.
63. CIC, can. 1060.
64. Модестин (in Dig., 1. XXIII, II: De ritu nuptiarum), I. I, Regularum.
65. Мт 19,6.
66. Лк 16,18.
67. Тридентійський Собор, sess. XXIV, cap. 5: COD 754.
68. Тридентійський Собор, sess. XXIV, cap. 7: COD 755.
69. CIC, can. 1128.
70. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/156.
71. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/158.
72. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/163.
73. *Summa theol.* II-II-ae, q. 91, a. 1-2.
74. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/150.
75. Св. Августин, Enarrat. in Ps. 143.
76. Рм 1,24-26.
77. Як 4,6.
78. Пор.: Рм 7 та 8.
79. I Ват. Собор, sess. III, c. 2: COD 806 (16 18).
80. Див.: I Ват. Собор , sess. III, c. 4: COD 808; CIC, can. 1324.
81. Ді 20,28.
82. Пор.: Ів 8,32 і наст.; Гал 5,13.
83. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/172.
84. Св. Роберт Беллярмін, De controversiis, t. III: De Matr., controvers. II, c.6.
85. Пор.: 1Тм 4,14.
86. 2Тм 1,6-7.
87. Пор.: Гал 6,7-9.
88. Пор.: Еф 4,13.
89. Енцикліка *Divini illius Magistri,* 31 грудня 1929 р., AAS 22(1930), стор. 69; EE 5/369.
90. Еф 6,2-3; пор.: Вих 20,12.
91. Енцикліка *Rerum Novarum,* 15 травня 1891 р., EE 3/923.
92. Лк 10,7.
93. Пор.: Втор 24,14-15.
94. Пор.: Енцикліка *Rerum Novarum,* 15 травня 1891р., EE 3/933.
95. Пор.: Мт 25,34 і наст.
96. 1 Ів 3,17.
97. Лев XIII, Енц. *Arcanum,* 10 лютого 1880 р., EE 3/170.
98. Concord., art. 34: AAS 21 (1929), c. 290.
99. Тит 2,12-13.
100. Еф 3,15.
101. Тридентійський Собор, sess. XXIV: COD 754 (8).
102. Фил 2,13.